

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2023. április • XXXIV. évfolyam 4. (389.) szám

Ára: 400 Ft

- **Bajnokok tragédiája – a magyar sport és a holokauszt**
- **Kis ember fontos mása – Hüvelyk Matyi bajai szobrának története**
- **Országos híró hajóépítő sírja a Rókus-temetőben – Ferdinánd Lajos síremléke**
- **A hit erejével a román bányászvárostól Bajáig és az élsportig – interjú Tutuc Dániellel**
- **A régió faunájának ismert és rejtett értékei**

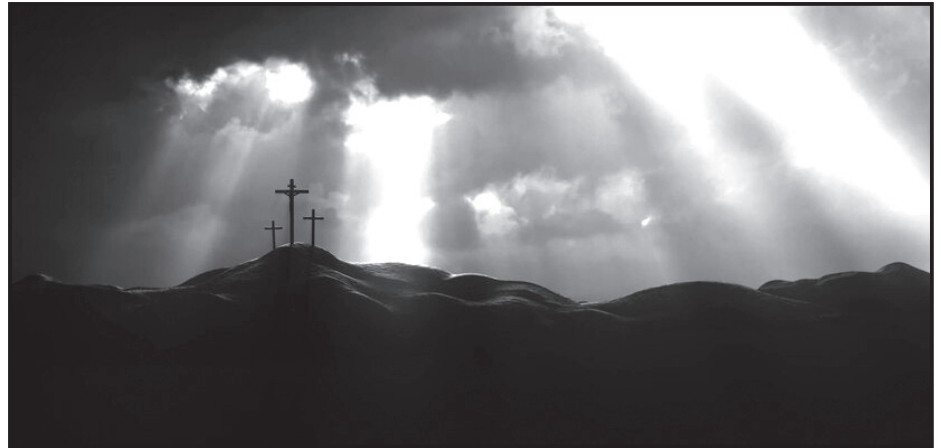
Fotó: Molnár Attila

Tartalom

- A magyar sport és a holokauszt (Mayer János tanulmánya, 1. rész)..... 3
- A 90 éves kisfiú – „Hüvelyk Matyi a piedesztálon” (N. Kovács Zita írása)..... 7
- A vers genezise, Negyven szótag az igazságról, Baja visszapillantó tükörből (B. Horváth István versei)..... 8
- A tavasz egyik hímöke: a tarka sáfrány (Tamás Ádám összeállítása)..... 9
- A posta története Baján (Kurtyák Mihály írása, 3. rész)..... 10
- Gróf Andrássy Gyulára emlékezve (Sarlós István forrásközlése)..... 14
- Ferdinánd Lajos hajóépítő mester sírja (Jász Anikó írása)..... 15
- „Hit és reménység nélkül nem lehet élni” (Sándor Boglárka interjúja Tutuc Dániellel)..... 17
- Négy évszak Baján és környékén (Nebojszki László összeállítása)..... 21
- A rostélyos másodszer (Szünder Dezső receptje)..... 24

Gondolatok nagyhét alkalmából

Bán Béla református lelkész

■ Napjaink világát és benne az emberi gondolkodást alapvetően meghatározza a sikerorientáció. A ma emberét vágyak sokasága jellemzi, de ezek közül kiemelkedik a siker. Túlzás nélkül lehet mondani hogy, ez mindent felülír. Az eredményesség önmagán túlmutat, és elfedi a dolgok árnyékos oldalát. Aki sikeres, annak bűne nemcsak megbocsáttatik, de szóra sem érdemes. A sikeresség oltárán minden feláldozható: a jó érzés, a tisztesség, az igazságosság, a mértékletesség, és hosszan lehetne sorolni az erényeket. Aki eredményes, attól nem kell számonkérni az odáig vezető utat. Ha kicsit sarkosan is, de ennek a világnak a sémája erről beszél, ez vesz körül bennünket.

A keresztyén hit középpontjában a nagyhét meghatározó történése, Jézus szenvedése, halála, valamint feltámadása áll. Ez az esemény sor azonban nem éppen sikertörténet. Éppen ellenkezőleg! E világ valóságával szemben a krisztusi (isten) történése egy alternatív valóságról (igazságról) beszél. Talán nemcsak

hívó emberek számára érdemes elgondolkodni azon, hogy melyik az az út: e világ valósága vagy pedig a jézusi, amely az életre vezet, és a békességet munkálja. Az a messiáskép, melyet Jézus önmagára vonatkoztatott, már benne foglaltatott az Ószövetségben. Ézsaiás így prófétál: „Megvetett volt, és emberektől elhagyatott, fájdalmak férfija... Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen.” Jézus tudatosan vállalja, elsősorban is a passió történetében ezt az „alulmaradást”. Ahogy mondják róla: „másokat megmentett, de magát nem tudja megmenteni”. Tudatosan hagyta, hogy megkötözzék, koholt vádak

alapján eljárást indítsanak ellene, továbbá, hogy megostorozzák, így vigyék a városon kívülre, és felszegezzék a keresztre. A názáreti Jézus nem a sikerért szenvedett és halt meg. S legfőképpen nem folytatott sikerpropagandát.

De éppen ezért *ember* maradt, a szó legnevesebb értelmében. Ember, Isten és emberek előtt. Az igazságot magában hordozta, és belső szabadságból ezért meg is tudott halni. Ő nem az emberektől várt visszaigazolást, hanem a mennyei Atyától. Hitünk szerint az Örökkévaló harmadnapra igazolta az egyszülött Fiút... A nagyhéti szenvedő és a feltámadott nemcsak egy kontraszt személy. Nem is egy eszmény, melynek érvényessége mára megkopott. Ahogy önmagáról mondja: „Ő az út, az igazság és az élet.” Ezt az utat, amelyen Ő jár, a szavak szintjén talán sokan, de valóságosan kevesen járnak. Többen rácsodálkoznak és csodálják, csak a bátorság hiányzik, hogy Hozzá igazodjanak.

Remélem, ez az írás megállít és elgondolkodtat. ■

Anatolij Sumkin: Krisztus szenvedése (részlet)

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztő bizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sípós Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

A magyar sport és a holokauszt

1. rész: a magyar zsidó olimpikonok sorsa

■ 2001 óta minden évben április 16-án tartják a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapját. (1944-ben ezen a napon kezdődött meg a magyar zsidók gettóba zárása.) Az európai zsidóság megsemmisítésének kísérletében a második világháború alatt a kontinensen közel 5,6 millió embert öltek meg a német nemzetiszocialisták és csatlósai, Magyarországon – az akkori országterületre vetítve – kb. 570 ezer, a törvények értelmében zsidónak minősülő ember halt meg koncentrációs táborokban deportálások, tömeggyilkosságok áldozataként vagy munkaszolgálatosként. Az újabb évforduló kapcsán írásunkban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk, a magyar sportéletben milyen súlyos veszteséget jelentett az értelmetlen népirtás.

Mayer János

■ Aligha kétséges, hogy a 20. század egyik legnagyobb magyar tragédiája volt a holokauszt, amikor alig több mint egy év alatt elpusztították a magyar zsidóság közel kétharmadát. Az áldozatok között éppúgy megtalálhatók voltak ismert közszereplők, művészek, tudós emberek, mint ahogy „névtelen” kisemberek is. A magyar zsidó áldozatok között tragikusan nagy számban szerepeltek sportolók, köztük olimpiai, világ- és Európa-bajnokok, hazai élvonalbeli szereplők is. Egy részük a magyar sportpanteon részévé vált, mások neve mára teljesen feledésbe merült. Az alábbi tanulmányban az ő emléküket idézzük fel.

1. A zsidók szerepe a magyar sportéletben a holokauszt előtt

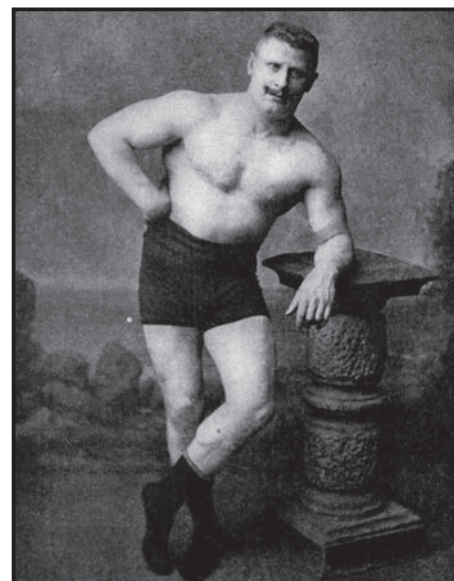
A magyarországi zsidóság kezdettől fogva kiemelkedő szerepet játszott az ország sportéletében. Eléggé szembetűnő, hogy Magyarország első olimpiai bajnoka, az úszó Hajós Alfréd (Guttman Arnold), első világbajnoka, a műkorcsolyázó Kronberger Lili egyaránt zsidó származású volt, nem is beszélve a magyar és nemzetközi olimpiai mozgalom egyik megalapítójáról, Kemény (Kohn) Ferencről, aki Coubertin báróval együtt ügködött az ókori játékok feltámasztásán, és a NOB alapító tagjai között tisztelik, pedig az 1890-es években egyszerű főreáliskolai tanár volt.

Statisztikák bizonyítják, hogy a második világháború előtt a zsidó (származású) sportolók számarányukon felül voltak részesei a magyar sportsikereknek. Az addigi 58 magyar olimpiai bajnok közül 16-an voltak zsidók, de arányuk az első világháború előtt még szembetűnőbb: az addigi – a csapattagokat is számítva – 14 magyar győztes közül 6 volt zsidó, és a 9 egyéni aranyból ötöt szereztek meg. (Többet dupláztak is.) A nem olimpiai sportágak közül a

háború előtt például asztalitenisben Magyarország nagyhatalomnak számított, a számtalan magyar világbajnoki cím döntő többségét zsidó sportolók (Barna Viktor, Mechlovits Zoltán, Kelen István, Szabados Miklós, Jacobi Roland, Sipos Anna stb.) szállították. A 20-as években kiemelkedően eredményes magyar sakksport is elképzelhetetlen lett volna zsidó származású bajnokai (Steiner Endre és Lajos, Szabó László) nélkül. A magyar zsidók eredményessége nemzetközi viszonylatban is szembetűnő: a holokauszt előtt 40 zsidó vallású olimpiai bajnokról lehet tudni; közülük 15 vagy 16 magyar színekben győzött. (Az eltérő szám abból adódik, hogy a zsidó apától és keresztény édesanyjától származó Elek Ilona törvívó magát nem tekintette zsidónak, és az izraeliták között sem számított annak, viszont a faji törvények értelmében ő is zsidónak minősült.)

Eredményességük okait sokan kutatták (Szunyogh Szabolcs, Bolgár Dániel, Kálmán Mihály stb.), magyarázatként többféle szempont is szóba jöhet. Mindenekelőtt fontos tudni, hogy a második világháború előtt még szenvedélyből űzött versenysport a magas költségek miatt – a nemeség mellett – mindenekelőtt a felső- és középosztálybeli polgárság tagjai számára volt elérhető, márpedig ebben a rétegben a zsidóság a 19. század óta felülreprezentált volt. Másrészt az is tudható, hogy a magyar versenysport sokáig erősen Budapest-centrikus volt; komoly egyesületek csak ott működtek, és az említett bajnokok csaknem mindegyike fővárosi volt, vagy legalábbis ott kezdett el komolyabban sportolni. Miután a századforduló idején Budapest lakosságának mintegy 20-25%-a zsidó eredetű volt, sportbéli arányuk talán annyira nem is meglepő. Szerzők rámutatnak arra is, hogy a sportsikerek segíthették az asszimilálódnak próbáló zsidók beilleszkedé-

sét a többségi társadalomba, sőt egy-egy kiemelkedő eredmény sor akár belépőt is jelenthetett addig elérhetetlen társadalmi körökbe vagy állásokba. E teóriát igazolja, hogy sokan a bajnokok közül nevüket magyarosították, olyan sportágat (pl. vívás) választottak, amelyet előkelőbb körökben is űztek, és azoknak a száma sem volt ritka, akik vallásukat még a fenyegetettség előtt elhagyták. Némely más országgal ellentétben Magyarországon – a cionista alapítvány szervezett Nemzeti Vívó Clubot (NVC), illetve a Vívó és Atlétikai Clubot (VAC) leszámítva – kifejezetten zsidó sportegyletek nem jöttek létre; az MTK vezetésének és szurkolóinak kötődése közismert ugyan, de a klub sportolói között egyáltalán nem csak zsidók fordultak elő. Sokakban dolgozhatott egyfajta bizonyítási szándék is: a magyar színekben elért eredmények nemzeti kötődésük bizonyítékaként, ezáltal nagyobb elfogadásuk zálogaként is szolgálhattak vészterhes időkben is. Jellemző, hogy a magyar zsidó sportolókban a berlini olimpia (1936) kapcsán sem fogalmazódott meg a bojkott szándéka, sőt a kardvívó Kabos Endre egyenesen így fogalmazott a részvétel kapcsán: „Mi, zsidó magyarok [...] elsősorban az egyetemes magyar sportért állunk ki a küzdőterre [...] a távolmaradás sokféle magyarázatra és megítélésre adhat alkalmat, míg a kiállítás, különösen a győzelemmel végződő kiállítás csak azt az elismerést eredményezheti és hozhatja

Weisz Richárd, London nehézsúlyú olimpiai birkózóbajnoka

meg, amelyet az antiszemitizmus megtagad a zsidóságtól...” És természetesen az is szerepet játszhatott, hogy a zsidó hagyományokon alapuló életforma, élet-szemlélet részét képezte a tudatos test-edzés is, ami a 19. század végi antiszemitizmus sztereotípiák („A zsidók nemhogy sportolni, még dolgozni sem hajlandók!”) elterjedése után erősödhetett is a körükben. Mindezek is alátámasztják, hogy mekkora veszteséget jelentett a magyar sportnak (is) ez a szervezett népiértés.

2. Bajnokaink és a vészidők

A zsidó származású sportnagyságok általában véve komoly megbecsülésnek örvendtek Magyarországon, sokan közülük magas kitüntetések kaptak, versenyzői karrierjük befejezése után (olykor már közben is) magas presztízsű állásokban dolgoztak. Az első (1938) és a második zsidótörvény (1939) rendelkezései közülük még keveseket sújtottak ténylegesen, ugyanis a törvény korlátozó rendelkezéseit elvben nem lehetett alkalmazni azokra, akik „a nemzetközi olimpiai bizottság által rendezett olimpiai versenyen bajnokságot szereztek”, illetve azokra sem, akik az első világháborúban kitüntették magukat vagy épp az 1918-as és 1919-es forradalmak ellen irányuló mozgalomban részt vettek. Ezeket a diszkriminatív törvényeket főleg a pályakezdők, kisegyzistenciák sínylették meg, már emiatt is sokan veszítették el állásukat, üzletüket.

A honvédelemről szóló 1939/III. törvény-cikk teremtette meg a „közérdekű munkaszolgálat” fogalmát, majd ennek egyik végrehajtási rendelete jelentette a munkaképes zsidó férfiak kötelező munkaszolgálatának jogi alapját. A második bécsi döntés után valamennyi, addig fegyveres szolgálatot teljesítő magyar zsidó katonát leszereltek, és áttették őket a különleges zsidó munkaszolgálatba. A későbbiekben „zsidónak minősülő személyek” a honvédség keretében kizárólag fegyvertelen katonai kisegítő szolgálatot láthattak el. (Ez alól átlagban felüli első világháborús teljesítmény révén, illetve bizonyos kitüntetések megléte esetén lehetett mentességet kapni, de a kérvényeket szigorúan ellenőrizték, és nem is mindig sikerült a szabálynak érvényt szerezni.) A munkaszolgálat főleg 1942 után jelentett életveszélyes fenyegetést, amikor a keleti frontra vezényelt 2. magyar hadsereghez 45 zsidó munkásszázadot osztottak be, amelyek tagjai főleg utak javításán, lőszeres-élelmiszeres vonatok kirakásán, lövészárkásáson, erődítésekben, aknaszedésen dolgoztak. A „musszosok” ezen túl ki-

voltak téve a főleg a tábori csendőrség tagjai (altisztek és keretlegények) által elkövetett megaláztatásoknak, kegyetlenkedéseknek, és sokat szenvedtek a hiányos táplálkozás miatt is. Ha viszont – a katonákhoz hasonlóan – maguk is hadifogságba estek, semmivel sem bántak velük jobban, mint azokkal, akik fegyverrel harcoltak

a szovjetek ellen. A munkaszolgálatban kb. 50-60 ezer magyar embert pusztítottak el, közöttük már sokan voltak ismert sportolók is.

A 3., majd a 4. zsidótörvény rendelkezései tovább szűkítették a Magyarországon maradt zsidók mozgásterét, életük és vagyoniuk azonban különösen Magyarország német megszállása után (1944. március) került közvetlen veszélybe. Egy hónapon belül megszülettek mindazok a rendeletek, amelyek a zsidók megkülönböztető jelzéséről (sárga csillag), gettóba zárásáról, majd deportálásáról szóltak. Miután a magyar sportolók java része Budapesten élt, a deportálások első hulláma (1944. május-július) viszonylag keveseket érintett közülük, hiszen ekkor a vidéki magyar zsidóságot hurcolták el a különböző koncentrációs táborokba, főleg a lengyelországi Auschwitzba (Oświęcim). Július 11-ig 437 402 magyar zsidót deportáltak a nemzetiszocialisták és magyar cinkosaik, közülük csak kevesen éltek túl a vészidőszakot.

Miután Horthy kormányzó július 6-án leállította a további deportálásokat, a megmaradt magyar zsidóság (lényegében a munkaszolgálatosok, illetve a fővárosi, sárga csillagos házakba zsúfolt személyek) csak átmenetileg lélegezhetett fel. A nyilasok hatalomátvétele (1944. október 15.) után szabályos üldözésükbe kezdtek a fővárosban: újabb munkaszolgálatosokat adtak át a németeknek, a VII. kerületben felállították a budapesti gettót (kezdetben mintegy 40 ezer embert zsúfoltak be ide, de 1945 januárjában már kb. 70 ezren éltek ott), de az ide épp átköltöző, cipekedő zsidókra gyakran nyilas egységek csaptak le, sokakat meg is öltek közülük. A gettóban egy szobában átlagosan 14 ember lakott a lezárt területen, egyre nyomorúságosabb körülmények között. Főleg 1944

Petschauer Attila, Amszterdam és Los Angeles munkaszolgálatban elhunyt kardbajnoka

decemberétől egyre gyakoribbá váltak a nyilas terrorakciók, a kínzások, gyilkosságok, Dunába lövések, a védett gettók elleni támadások. Szálasi kész volt a deportálások folytatására is, de minthogy az ősz-tél folyamán Budapestről nem lehetett már nagyobb tömegben zsidókat deportálni, így „csak” néhány ezer embert tudtak november végén elhurcolni, mielőtt még a várost körbezárta volna a szovjet hadsereg. Ekkor már nem Auschwitz, hanem jellemzően ausztriai táborok – elsősorban Mauthausen – jelentették a végállomást. A mauthauseni táborok egészen 1945 májusáig működött, kb. 100 ezer ember lelte itt halálát. A Vörös Hadsereg előrenyomulása idején más, már felszámolt táborok (Auschwitz, Buchenwald, Sachsenhausen stb.) foglyainak tízezreit is áthurcolták ide. Magyarok kb. 8000-en kerültek 1944 májusa és novembere között Mauthausenbe; a Budapestről elhurcolt zsidókat – köztük neves sportolókat – szállító vonat (495 fővel) november 26-án érkezett meg a lágerbe, majd még 1945 áprilisában is mintegy 17 000 deportált került oda, ők korábban erődítési vonalak kiépítésén kényszermunkásként dolgoztak. Az összesen mintegy 25 ezer mauthauseni magyar fogoly közül kb. 13 000-en veszítették életüket.

Budapest ostroma alatt a rejtőzködő és mentességet élvező zsidóknak is nélkülöznie kellett, így nem csoda, hogy amikor a szovjetek a pesti gettót 1945. január 16-án felszabadították, akkor kb. 20 ezren voltak ott életben. Kiemelkedő sportteljesítmény jogcímén sok zsidó kapott ugyan mentességet a gettóba vonulás alól, de a zűrzavaros viszonyok között ezt nem mindig tudták kihasználni, az ostrom idején pedig a saját lakás vagy a rejtőzködés sem jelentett semmiféle biztonságot.

3. Olimpikon áldozatok

Az olimpiai adatbázis (*olympedia.org*) 7 olyan magyar, korábbi olimpikon sportlót tart számon, akik a második világháború alatti zsidóüldözések során koncentrációs vagy munkatáborokban veszítették életüket. Sajnos ez a lista nem pontos, nem számítja ugyanis a holokauszt-áldozatok közé azokat, akik ugyan üldöztetést szenvedtek, de pl. a budapesti gettóban vagy utóbb, az ott elszervezett nélkülözések következtében hunytak el.

Ismereteink szerint öt magyar olimpiai bajnok tekinthető a holokauszt-áldozatának, de az olimpiákat valaha megjárta magyar sportolók között további mártírok is találhatóak. Az alábbiakban az ő névsorukon tekintünk végig.

Weisz Richárd (1879–1945) birkózó az 1908-as londoni olimpia nehézsúlyú bajnoka volt kötöttfogásban, de korábban versenyzett súlyemelőként, szertornászként, kalapácsvetőként és diszkoszvetőként is. Már versenyzői pályafutása alatt tulajdonosa volt a híres *Japán kávéháznak*, de fellépett cirkuszi erőművészként is. Az első világháború előtt klubja, az MTK birkózószakosztályának vezetője volt, a harmincas években a városligeti varieté, a *Néparéna* igazgatójaként, közben edzőként és versenybíróként is tevékenykedett. A vérszakszak alatt nem hurcolták el, de az ostromot a budapesti gettóban kellett átvészelnie, és

A felrobbantott Margit híd, ahol Kabos Endre halálát lelte

az egykor bikaerejű, öregedő sportember szervezete a sok nélkülözés miatt végzetesen legyengült. Még volt ereje ahhoz, hogy Budapest felszabadulása után 1945 februárjában kezdeményezze az 1942-ben hatalmi szóval feloszlatott MTK újjáalakítását (az ő lakásán történt, és társelnökké is választották), de aztán hamarosan epegyulladását kapott, és 1945. december 4-én elhunyt. Szigorúan véve nem volt a népiirtás áldozata, általában mégis így emlékszünk rá, hiszen az ostrom alatti éhezés nélkül még sokáig élhetett volna.

A második világháború előtt a vívás volt az olimpiák egyik sikersportága, amelynek bajnokai és érmesei között szép számmal voltak zsidó származású sportolók – sajnos a holokauszt-áldozatok között is. **Dr. Gerde Oszkár** (1883–1944) 1908-ban és 1912-ben tagja volt az olimpiai bajnok magyar kardcsapatnak, majd korai visszavonulása után nemzetközi versenybíró lett. Jogi diplomát szerzett; ügyvédként, majd a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara titkáráként dolgozott, tartalékos hadnagy volt. Halálának körülményeiről az adatok ellentmondásosak: egyes források szerint Mauthausenbe hurcolták, és ott vesztette életét, más helyen azt állítják, hogy 1944. október 8-án, még Budapesten szív- és érrendszeri szövődmények következtében hunyt el. 1989-ben a Zsidó Sport hírségek Csarnoka tagjává választották.

Garay János (1889–1945) 1928-ban volt az olimpiai bajnok magyar kardcsapat tagja, 1924-ben csapatban ezüst-, egyéniben bronzérmes volt, 1925-ben kard egyéniben, 1930-ban csapatban Európa-bajnokságot nyert. Sportpályafutásának befejezése után orvosműszer-kereskedő édesapja vállalatánál dolgozott, később a külkereskedelmi hivatal alkalmazottja lett, de vívó versenybíróként is tevékenykedett. Magyarország német megszállását követő napon, 1944. március 20-án hurcolták el hivatalából, utána hosszabb ideig a Gestapo budai fogházában sínylődött, majd az egyik tavaszi transzporttal a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták, ott halt meg 1945. május 3-án (más források szerint már április 21-én), a hivatalos bejegyzés

A berlini olimpiáról hazatérő bajnok, Kabos Endre az ünneplők gyűrűjében

szerint szívelégtelenség, valójában inkább az embertelen bánásmód és a táborban elharapódzott influenza következtében.

Petschauer Attila (1904–1943) 1928-ban, Amszterdamban és 1932-ben, Los Angelesben volt kardcsapatban olimpiai bajnok, előbbi alkalommal egyéniben 2., utóbb 5. lett. (A magyarok amszterdami győzelmében oroszánrésze volt, hiszen akkor mind a 20 csapatbajnoki asszóját megnyerte.) Csapatban ezen túl kétszeres Európa-bajnok, egyéniben háromszor is EB-bronzérmes volt. 1925–1932 között banki alkalmazottként dolgozott, 1932 után főleg újságírással foglalkozott; sporttudósító és színikritikus is lett belőle. Budapesti társasági életének ismert alakja volt, ifj. Horthy Miklóssal is jó barátságot ápolt. Halálának körülményei kapcsán számos kiirthatatlan legenda keletkezett, ezek egyike került be *Szabó István A napfény íze* c. filmjébe is. (A film főhősének, Sors Ignácnak alakját részben Petschauer története alapján formálta meg.) Eszerint a munkaszolgálatosként a szovjet hadszíntérre hurcolt bajnokot a táborigazgatók keretlegényei gyilkolták meg különös kegyetlenséggel: *»Te, olimpiai érmes kardvívó... Lássuk, hogy tudsz fára mászni!« Tél közepe volt, rettenetes hideg, de ráparancsoltak, hogy vetközzön le és másszon fel az egyik fára. Azt parancsolták neki, hogy kukorékoljon, miközben vízzel locsolták. A metsző hidegben a víz ráfagyott a testére, ő pedig rövidesen meghalt.»* - olvashatjuk például Nyáry Krisztián *Igazi hősök* c. könyvében is.

Ám a történet ebben a formában Petschauerrel biztosan nem történhetett meg. A fent idézett verziót valószínűleg egy másik, a munkaszolgálatot ugyancsak megjárta (de a Szovjetunióba soha nem került) olimpiai bajnok, *Kárpáti (Kellner) Ká-*

rolj terjesztette el, aki erről „egy ismerőse-től hallott”. A tábori csendőrségtől persze bizonyos időszakokban nem állt távol a kegyetlenség és a munkaszolgálatosok meg-alázása, de Petschauer halála esetében a források nem igazolják az állítást. Olimpiai bajnokként és magas állami kitüntetés (Signum Laudis) birtokosaként elvileg mentesült volna a zsidótörvények és a munkaszolgálat hatálya alól, 1942-ben mégis munkaszolgálatos behívót kapott, és a 260 fős, 101/4. tábori munkásszázad tagjaként a 2. magyar hadsereggel a keleti frontra hurcolták. (Hogy kitüntetésait, felmentését nem vették figyelembe, abban egyes források szerint egy katonatiszt korábbi sérelme és személyes ellenszenve is szerepet játszhatott.) A hivatalos dokumentumokból, levéltári forrásokból – amelyeket *B. Stenge Csaba* hadtörténész tekintett át – biztosan annyi állítható, hogy Petschauer a Don-kanyarban munkásszázadának nagy részével együtt 1943. január 14-én szovjet hadifogságba esett *Novij Gran Hresztiki* település közelében, ahonnan a Don túlsó partján fekvő *Davidovka* hadifogolytáborába hurcolták. A táborban rövidesen kiütéscsúsz-járvány tört ki, Petschauer ennek következtében hunyt el, valószínűleg 1943. január 20-án.

Kabos (Katz) Endre (1906–1944) 1932-ben csapatban, 1936-ban egyéniben és csapatban is a kardvívás olimpiai bajnoka volt, Los Angelesben egyéniben bronzérmert nyert. Ezen túl kétszeres egyéni Európa-bajnok, csapatban négyszer nyert kontinensbajnokságot. Még versenyző korában előbb banktisztviselő, fiókvezető, majd zöldség- és gyümölcskereskedő is volt a

Gerde Oszkár (jobbról a második) az 1912-ben olimpiai bajnok magyar csapat tagjaként

budapesti Nagyvásártelepen. Bajnoki címei ellenére ő is megjárta a munkaszolgálatot, igaz, aránylag kedvező körülmények között: a frontra nem vitték ki, katonatiszteknek adott vívőleckéket, illetve a hadsereg sófőrként is alkalmazta. Halála idején épp nem volt munkaszolgálatos: élete utolsó napján meglátogatta testvérét (a későbbi híres fotóművész, *Keleti Éva* édesanyját) a körúton, majd elment az UTE Eötvös utcai vívótermébe, ahol lejátszott néhány sakkpartit. Bár marasztalták, de mivel még fát kellett volna szállítania, unokaöccsével, *Del Medico Imrével* együtt útnak indult. Arról, hogy Kabos Endre villamosra szállt, vagy szállítóautóban tartózkodott, ellentmondások az információk, annyi azonban bizonyos, hogy 1944. november 4-én a Margit híd felrobbanásakor vesztette életét. A németek által aláaknázott híd valószínűleg véletlen baleset miatt robbant fel: német

műszaki katonák az ívekre már korábban felszerelt dinamittöltetek robbanófejeit helyezték el, amikor egy hibás vezetékől szivárgó gáz egy eldobott cigaretta, avagy egy éppen elhaladó hajóból kipattant szikra miatt meggyulladt, mire az egyik gyújtófej detonált, és elindult a robbanássorozat. A tragédia több száz áldozatot követelt: vilamosok, autók zuhantak a mélybe; az épp a hídon közlekedők – köztük Kabos – mellett 40 német utász is életét vesztette. (Az olimpiai bajnok unokaöccse ki tudott úszni a híd romjai közül.) Kabos Endre holtteste soha nem került elő.

Az olimpiát megjáró magyar sportolók közül a győztesek mellett a holokauszt áldozta lett még **Bartók László** evezős (1928-ban olimpia résztvevő, 1945. április 8-án Buchenwaldban halt meg), a bajai származású **Halmos (Haberfeld, Békési) Győző** tornász (1912-es olimpián, Mauthausenbe hurcolták, utána nyoma veszett), **Székely (Szmuk) András** úszó (az 1932-es olimpia érmes váltótágya, munkaszolgálatosként tűnt el a szovjet fronton), **Weisz Árpád** labdarúgó (az 1924-es olimpián játszott, Auschwitzban ölték meg), **Grósz István** atléta (1924-es olimpián, egyes források szerint nyilasok lötték agyon, mások szerint Mauthausenben vesztette életét), **Nádlér Henrik** és **Vágó (Weisz) Antal** labdarúgó (mindketten 1924-ben jártak olimpián; Nádlert a buchenwaldi koncentrációs táborban ölték meg, Vágót a nyilasterror idején a Dunába lötték).

És rajtuk kívül is számos olyan magyar olimpián ismert, akinek élete a vészkor-szak idején egy hajszálon múlt: álnéven kellett rejtőzködni, bujkálnia vagy éppen a gettóban várnia sorsa jobbra fordulását.

- Folytatjuk - ■

Az 1928-as magyar kardvívó aranycsapat öt tagja, benne a későbbi holokauszt áldozat Petschauer Attila (balról az első) és Garay János (jobbról a második)

Baja köztéri szobrai 6.

A 90 éves kislány – „Hüvelyk Matyi a piederstálon”

N. Kovács Zita

■ „A Hüvelyk Matyi szobor talán a legjobb példája annak a bájnak és humornak, ami Telcs természetében volt, és amely kvalitások visszatükröződnek minden munkáján. A kis Hüvelyk Matyi, ki hatalmas csizmával lép előre, a kis pufók parasztyerek egy keveréke a valóságnak és mesének, amire csak Telcs volt képes.” – írja egyik levelében Mészáros Andor építész, Telcs jó barátja.

Telcs Ede Baján született 1872. május 12-én, iskoláit azonban már részben Szabadkán végezte. Emlékirataiban, amelyeket nem a nyilvánosság számára írt, szeretettel emlékezik iskolaéveire, egykori tanítóira, tanáraira és sokszor küzdelmes, de sok derűvel megcsínytevésekkel is átítatott gyerekkorára. Tehetsége, művészeti érdeklődése korán jelentkezett, sok mindent ellesett a környezetében, a Bácskában élő iparosoktól, s több helyen való próbálkozás után Bécsben végezte a Képzőművészeti Akadémiát. Jó alkalom volt ez számára, hogy megismerkedjen a Monarchia bécsi szellemiségével, írókkal, művészekkel (és tanuljon is tőlük). Európai műveltsége itt alapozódott meg. Első sikerei is Bécshez fűződnek, de az elismerések később más nemzetközi fórumokon és természetesen itthon sem maradtak el. Telcs tehetséges, érdeklődő és nyitott ember volt, ezért a hazai művész körökkel, tudományos szakemberekkel korán kapcsolatba került. Tehetségét eleinte Izsó Miklós hatását is tükröző figurális alkotásokban, „meghatóan emberi” népi ihletű munkákban, majd kisplasztikákban, síremlékekben, éremművészetében mutatta meg.

A Bácskából indult, de valódi európai utat bejárt szobrász- és éremművész a 20. század első felét átívelő impozáns életműve a historizmus fénykorában született. Sokoldalú szobrászati tevékenységet folytatott: portrékat mintázott, historizáló zsánerszobrokat, architektonikus műveket, díszítőplasztikákat, síremlékeket készített. Monumentális köztéri emlékművei: a kecskeméti *Kossuth-szobor*, *Kallós Edével* közösen a budapesti *Vörösmarty-szoborcsoport*, a Városligetben *Alpár Ignác* szobra, a Millenniumi emlékművön *Szent László* és *III. Károly* szobra. A magyar éremművészet megteremtője volt, egész éremnemzedéket nevelt fel. Még életében, 1948-ban a Türr István Múzeumnak ajándékozta szobrai, plakettjeit, festményeit, személyes tárgyait, dokumentumait.

Telcs szobrászatának vissza-visszatérő eleme a gyermek. A bécsi akadémián készült

első munkája is egy Madonna-kompozícióra emlékeztető anya-gyermek plasztika volt. Gyermekábrázolása leggyakrabban egészen kicsi, karon ülő, puttószerű, ritkábban (mint a köztéri szoborként felállított *Hüvelyk Matyi* esetében is) a gyermek alakja kicsit idősebb vonásokat ölt. A zsáner-, mitológiai, vallási témájú szobrok gyermekalakjainál jóval sajátosabbak gyermekportréi, amelyek modelljeül a hozzá közel álló családi barátok gyermekei szolgáltak. Legismertebb páros gyermekportréja *Hubay Jenő* hegedűművész, zeneszerző, a Zeneakadémia főigazgatója fiáról, *Hubay Andorról* és *Tamásról* 1902-ben készített márványszobra. Telcs később Hubay Andor mestere lett, aki az 1920-as években a Herendi Porcelángyárban vezető beosztásban dolgozott. A porcelángyár megújulása ebben az időben indult, Hubay Andor pedig meghívta Telcs Edét művészeti tanácsadónak. Valószínűsíthető, hogy ennek köszönhető Telcs Hüvelyk Matyjának színes porcelán változata is. Egy lexikonban lényeglátóan így emlékezik róla: „Herend kisplasztikai alkotásain hosszú ideig nyomát találjuk Telcs művészetének, amelyet mindig a tiszta körvonal, a sűrített forma, a mindennapi élet aprólékos megfigyelése jellemez.”

A portré jellegű művektől eltávolodva Telcs Ede időről időre visszatért a köztéri, monumentális műfajokhoz. Emlékmű- és síremlékszobrászata mellett köztéri és épület-szobrászati munkákkal, kutak készítésével is hozzájárult az ország több pontján a városkép díszítéséhez.

A két világháború között Budapesten előszeretettel helyeztek el a játszótereken a gyerekek fantáziájához közel álló szobrokkal díszített kutakat. Ennek a törekvésnek mentén kapott felkérést 1932-ben Telcs Ede, hogy a korábban több kiállításon (többek között 1938 februárjában a *Nemzeti Szalon* tavaszi kiállításán) nagy sikert aratott Hüvelyk Matyi kisplasztikáját díszkút céljából megmintázza. A művész 1932 őszére készült el a szoborral, amelynek bronzba öntése és felállítása 1933-ban történt meg. A mesehős alakja a Mészáros Andor építész által tervezett, nyolcszögletű talapzaton állt, amelyet kagylódíszítésű, kerek medence vett körül.

Telcs Ede önéletírásában olvasható, hogy a Hüvelyk Matyi-szobrot, „mely a mesebeli kis legényt árvalányhajás kalappal, magyar nadrágban és a hétmérföldet lépő csizmájában ábrázolta félig a mesebeli alakból, félig a valóságból gyúrtam össze a kis figurát,

mely oly népszerűsége tett szert, hogy azt bronzban és terrakottában is kiviteleztem, sőt később a herendi gyár porcelánban is forgalomba hozta. A Főváros pedig a városmajori gyerekjátszótér részére megrendelte nálam Hüvelyk Matyi kútszobrát, amit barátommal és volt tanítványommal, Mészáros Bandival – ki az architektonikus munkát végezte – meg is csináltuk, s az még 1932-ben felállításra is került, de sajnos a második világháború folyamán, illetve Budapest ostrománál elpusztult.” (Az 1932-es évszámra valószínűleg rosszul emlékezett.)

Ez a hír szerencsére nem volt igaz, de ezt Telcs Ede nem tudhatta, hiszen 1948-ban meghalt. A szobor a második világháborúban – pontosabban az ostrom alatt – ugyan valóban megsérült, talpzata teljesen elpusztult, a Fővárosi Emlékmű Felügyelőség azonban a szobrot restauráltatta, és 1954-ben a Fővárosi Vidámparkban helyezte el. Erről azonban nem mindenki tudott, többek között *dr. Solymos Ede*, a Telcs-hagyatékot őrző bajai Türr István Múzeum igazgatója sem. A múzeum adattárában őrzött levelezésből (TIM A 381.72.) Hüvelyk Matyi vándorlásának érdekes stációit ismerhetjük meg:

A Rádió és Televízióújság 1972. május 15-21. számában jelent meg *dr. Solymos Ede* levele, amelyben egy esti mese kapcsán Telcs Ede születésének 100. évfordulójáról emlékezett meg: „Kedves Tévémaci! Május 5-én este sokezer gyerekkel együtt hallgattam a mesét arról a Hüvelyk Matyiról, aki a háború

Hüvelyk Matyi a Városligetben, Budapesten

előtt szobor formában a Városmajorban állott. Mellékelten megküldöm fényképét, mely a gipsz-változatról készült, s melyet a bajai Türr István Múzeumban láthatsz. A szobor alkotója Telcs Ede 100 évvel ezelőtt, 1872. május 12-én született Baján. A századik évfordulót most ünnepli meg a város, s az ünnepség rendezői a felnőttek segítségével éppen – a gyerekek Telcs Ede egy szegény cipész fiaként, akárcsak Hüvelyk Matyi nekivágott a világnak, hogy művész legyen. Sok nehézség, sok küzdelem árán vívta ki helyét. Ő alkotta többek között a Vörösmarty szobrot, a városligeti Alpár Ignác szobrot, s a magyar éremművészetnek is egyik megteremtője volt. Az évforduló alkalmából, úgy érzem, ezt is el kell mondanom a mese mellé. Sok szép mesét kíván: dr. Solymos Ede múzeumigazgató, Baja.”

Erre a levélre érdekes módon több választ is kapott az olvasóktól. Leszkay András arról tájékoztatta, hogy az elhangzott mese *Karácsony a Városmajorban* címmel a *Dörmögő*

Dörmögő 1969. decemberi számában jelent meg. Írója, *Endrényi Magda* az 1972. év elején hunyt el, a szerkesztőség, az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat azonban elküldte a bajai múzeum számára a kiadványt.

A publikáció megjelenését, tehát 1972-t megelőzően a bajai múzeumban úgy tartották nyilván, hogy a városmajori Hüvelyk Matyi-szobor a II. világháború alatt megsemmisült. *Tóth Imre* és *Debreczeni László* fényképes levelükben azonban arról értesítették dr. Solymos Edét, hogy a szobrot a Vidámparkban látták. A levelezésből tudjuk azt is, hogy a Fővárosi Emlékmű Felügyelőség tájékoztató levelet küldött a bajai múzeumba arról, hogy a szobor talapzata a háborúban megsérült, de a főváros kijavíttatta, és 1954-ben a Vidámparkban helyezte el.

Pál Sándorné leveléből megtudtuk azt is, hogy a szobor modellje *Horn Gyuri* volt, akit 1930-ban 5 évesen szépen felöltöztetve vitt el édesanyja, *Babos Imréné* a szobrászhoz modellként. *Pál Sándorné* nagy tisztelettel emlékezett a Telcs Edénéél töltött órákra, elmondása szerint fia 20 éves korában sajnos a háború áldozata lett.

Az adattári dokumentumokból az is megismerhető, hogy a Hüvelyk Matyi-szobor változatai közül (amelyek a Türr István Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményében 69.5.21–24. leltári számokon kerültek nyilvántartásba) egy gipszmintről 1974-ben bronzból újra kiöntötték a szobrot (a bronzanyagot *Krammer József* mérlegkészítő ajándékozta hozzá), s az 1970-es évek közepén az alkotást a Kölcsey út mellett épülő lakótelepen helyezték el. Hüvelyk Matyi bajai szobra ma is itt áll.

Hüvelyk Matyi kálváriája azonban nem ért véget a hetvenes években. A Vidámparkból 1981-ben a szobrot visszahelyezték egykori helyére, a Városmajorba, ahonnan 1997-ben ismeretlen tettesek, valószínűleg színesfém-tolvajok ellopták. Baja Város Önkormányzatát 2007-ben kereste meg a Magyar Képző- és Iparművészeti Lektorátus azzal a kéréssel, hogy a bajai szoborról mintát vehessenek. A gipszminta készítésének céljából Hüvelyk Matyit néhány hónap-

A bajai Hüvelyk Matyi-szobor a lakótelep mellett

ra Budapestre szállították, ahol ezúttal *Fás-kerti István* szobrász az egykori kúttal együtt (nehogy újból lába keljen) kőbe faragott változatban készítette el. ■

B. Horváth István

A VERS GENEZISE

A tudatom valamit kiold.
Mindegyik sejtem vérben ázik.
Szemem izzó iker telihold.
Fogakkal patkolt szám szikrázik.

Koponyába zárt darázsfszések
Agyam. A vers a lélek álma.
Az egésztest elfedik részek.
Zsongás van. Szavak kirajzása.

NEGYVEN SZÓTAG AZ IGAZSÁGRÓL

Egy ujjlenyomat izzó kilincsen,
Vagy szó, amit tűző Nap jégre vés.
A semminek árnyéka se nincsen.
Mit ér az álom, ha nincs ébredés?

KÉRDEZ A HEXAMETER

- Dr. Szatmári Zoltánnak -

Kérdez a hexameter: Mit fél, ijed emberi elme?

Szúrod eredbe, s rossz drog sért. Beleájul agyadba.
Ékszeres áradatának ürítéd bőrod, örömmel.

Így keresed ridegen tárgy fényén önmagad árnyát?
Hány tűszúrás ér, mikor ábrát rád tetoválnak?
Félsz-e ezektől? Mondd, na miért attól, ami megvéd?

Én túléltem a pusztulatot, s tudom: Isten az orvos!

B. Horváth István

BAJA VISSZAPILLANTÓ TÜKÖRBŐL

- Faragóné Horváth Melindának -

Baja. Ez a hely csak itt van.
Nem analóg semmi mással.
Kapuit álom, vágy nyitja.
Ez itt Isten sóhajtása.

Minden ház kőben lüktet, s hív.
Mint emberben a visszér,
A látvány bevonz és beszív.
Minden létező szívig ér.

Időből szöknek a tárgyak
Árny ül a Sugó-parti kőre.
Surrog dankasirály szárnya.
Emlékeztet a Jövőre.

A változás itt állandó.
A Léten az Idő keret.
A csend kiolvad a dalból.
Szébb szerelmet nem ismerek!

Mint bárhol, itt is van ég, tűz.
De mocskaink ikre a kosz,
Mit fái közt Gemenc átszűr,
És a Duna tisztára mos!

A tavasz egyik hírnöke: a tarka sáfrány

Tamás Ádám

természetvédelmi őr, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

■ A nősziromfélék családjába tartozó, egyik legkorábban nyíló őshonos növényfajunk a tarka sáfrány (*Crocus reticulatus*). A négy, hazánkban honos sáfrányfaj – vagy ahogy talán még többen ismerik: krókuszfaj – közül csak ez él a Duna–Tisza közén. Enyhe teleken akár már január közepén szirmait bontogatva hívja fel magára az éles szemű természetjárók figyelmét. Alig 10 centimétert elérő magasságának köszönhetően nem túl feltűnő jelenség a kora tavaszi tájban. Ám ha valaki nyitott szemmel jár a természetben, és egy-egy alkalmas élőhelyen pásztázza a gyepszőnyeget vagy a ligetes szerkezetű homoki erdők aljnövényzetét, könnyen észreveheti a távolról fehéren világító, ám közelebről jól láthatóan tarka, csíkos lepellevelekkel rendelkező, kissé rózsaszínes, néha enyhén lilás árnyalatú növényt.

A tarka sáfrány alapvetően fényigényes, a löszpusztagyeppek és a homoki sztyepprétek jellemző hagymagumós, évelő faja. A XX. század végére élőhelyei az intenzív szántóföldi művelésnek (legeltetés visszaszorulása, gyepek felszántása) és a mesterséges erdő-sítéseknek köszönhetően megfogyatkoztak. Védett alföldi gyepterületeink és azok határára kívül is maradtak fenn állományai, sokszor kedvezőtlen természetvédelmi helyzetben, árokpartokon, mezsgyéken, akácültvényekben, ahol védelmét az állami természetvédelemnek meglehetősen nehéz szavatolnia. A faj Magyarországon éri el európai elterjedésének északnyugati határát, ezért különösen fontos, hogy jobban odafigyeljünk rá, amit elsősorban az élőhelyeinek védelmén keresztül tudunk biztosítani számára.

Hazánkban jogszabályban rögzített termé-

szetvédelmi oltalomban részesül, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Helyi összefogás és védelem a tarka sáfrány élőhelyekért

A tarka sáfrány térségünkben is több helyen megtalálható, de legnagyobb régiós, sőt Duna–Tisza közti állománya a Madarasi Marhajárás Természetvédelmi Területen él. A szakemberek az itteni populációját tekintélyes, félmillió töre becsülik a 43 hektáros ösgyepen.

Bajai vonatkozású recens adatai is a szakértők tudomására jutottak, melyek legtöbbször a célzott keresés, de alkalmanként természetkedvelő helyiek felfedezésének eredményei. Baja határában, sőt néhol belterületén is fellelhetők még azok az apró, lokális maradvány gyeppoltok, mezsgyék, homoki akácok, ahol szép számban találkozhatunk vele. Az egyik ilyen kis kiterjedésű, ám annál szebb állománya található meg a Mathiász János utca végénél haladó egykori vasúti töltésen. Az itteni állomány már régóta ismert, ám korábban még nem történt alapos felmérés, ami kiderítette volna a pontos tőszámot, és az állomány kiterjedésének lehatárolása sem történt meg.

Baja Megyei Jogú Város Önkormányzata a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósággal való együttgondolkodás mentén megkezdte Baja város közigazgatási területén az országos védettséget nem élvező, helyi védelemre azonban érdemes természeti értékek feltérképezését, amelyek között a Mathiász utcai régi vasúti töltésen található tarka sáfrányos is szerepel. A bajai székhelyű *Gébics Természetvédelmi Egyesület* javaslatot tett a tarka sáfrányos védetté nyilvánítására, egyúttal a helyi védetté nyilvánítás szakmai előkészítésében is aktívan részt vesz. Az egyesület február közepén elvégezte a tarka sáfrányok

egyedeinek tőszámlálását. Nem titkolt céljuk a tarka sáfrányok élőhelyeül szolgáló terület helyi védelmének megoldása, amelyet az alapos szakmai előkészítést követően (különösen szakmai megalapozó tervdokumentáció, kezelési terv készítése) megalkotandó, az érintett területet helyi védetté nyilvánító önkormányzati rendelet biztosíthat. Baja város egyelőre nem rendelkezik önkormányzati rendelettel védetté nyilvánított helyi jelentőségű védett természeti területtel, de remélhetőleg ez a közeljövőben változni fog.

A szakemberek őszintén bíznak benne, hogy a helyi lakosság nemcsak az épített környezetben, hanem a természeti környezetben lévő kincseket is valódi értéknek tekinti, hiszen csak együtt, összefogással tudjuk megővni a bácskai táj jellegzetes növény- és állatvilágát, örökségét. ■

Fotók: Kelemen Áron

A posta története Baján

3. rész: Az ötvenes évek elejétől napjainkig

Kurtyák Mihály

■ Az 1951 elején felálló körzeti hivatalrendszer része lett a Baja 1 Posta is. Februárban a *Kongresszus 1. kézbesítő brigádból Döme György és Peterdi Gyula* vállalták „a mennyiségi munka mellett a minőségi munka fokozását, az önköltség csökkentését, két újítási javaslat betervezését és kollektíven a hivatal globális tervét február 28. helyett annak két nappal előbb, február 26-ára való teljesítését.”

1951-ben *Mérei Sándor* Dunaújvárosba költözvén megvált postavezetői teendőitől, 1952. január 31-től *Eiselt Béla* lett a vezetőhelyettes. 1953-ban a bajai körzeti hivatal vezetésével bízták meg, míg *Kovács Istvánt* a Baja 1 Posta vezetőhelyettesévé nevezték ki.

1952. május 1-je tiszteletére a Bács-Kiskun Megyei Népújságban jelent meg a bajai postásokról: „[...] Vállalták, hogy második negyedévi jövedékbe vételi tervüket havonta 1 nappal előbb teljesítik és így tervteljesítésüket 13.275 forint felajánlott túlteljesítéssel befejezik. Ezenfelül vállalják, hogy a távolsági beszélgetések 6 százalékát a törlések száma nem fogja meghaladni, a táviratok belkezelési idejét pedig a mostani 22 percről az országos átlagra, 20 percre csökkentik.” A távközlésiek sem lazáltak: „A bajai posta dolgozói harcra indultak a »Több hírközlő berendezést a szocializmust építő hazának« fogadalmuk valóra váltására. A dolgozók 85 százaléka állott versenybe. A korai műszak eredményeinek további elmélyítésére felhasználták elért gyakorlati eredményeiket. *Peterdi Gyula, Galai István és Gyurinovics János* máris 142-146 százalékos eredményeket értek el a távbeszélő állomások változásainak végrehajtásában. A bajai helyi hálózat zavaridő csökkentésében *Jámbor Lajos* 142, *Kiss József* és *Szalma Mátyás* 138 százalékos teljesítéssel mutatnak példát a posta többi dolgozóinak.”

A vezetékes rádiószolgáltatást 1951-ben bevezették a város X. körzetében. A minőségi szolgáltatásra már akkor is igényt tartottak az előfizetők. A megyei lapban *Forgács Jánosné* tett észrevételt: „Pártunk, államunk gondoskodása folytán Baja város X. körzete 1951 őszén megkapta a vezetékes rádiót, amely életszínvonalának emelkedésében ismét egy hatalmas lépést jelentett. Mi nagyon örülünk ennek, örömünk mellett azonban akad egy kis bosszúság is. Megtörténik több esetben, hogy 4 vagy 5 napig is hallgat a rádió, vagy pedig olyan halk, hogy nem lehet élvezni a műsort,

Emlék az egyik postás színelőadásról (1954)

mi minden esetben jelentettük ezt a postahivatalnál. De ebbe a sok sétálgatásba belefáradtunk.”

Lencsés Sándor vezető kezelő, kiváló dolgozó írta a megyei újságban november 7-én: „A bajai posta dolgozói növekvő munkaeredményekkel ünneplik a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 36. évfordulóját. A verseny az a lendítő motor, mely elősegíti a munkák jobb elvégzését, ezen keresztül az életszínvonal további emelkedését, jobb életünket és még szebb jövőnket. A kézbesítő brigád november 7-re tett felajánlását túlteljesítette. Vállalták, hogy 300 forint értékű cikket fognak elárúsítani. Kétszeresét teljesítették. 8 darab meghatalmazás gyűjtést 14-re teljesítették. A vállalt 10 új sajtóelőfizető helyett 16 dolgozóval növelték az újságolvasók táborát, most a vasgyűjtő-hónap sikeréért harcolunk. Vállalatunk dolgozói derekasan kivették részüket a vasgyűjtésből. Brigádonként 180 kilogramm vas gyűjtését vállalták. A két brigád együttesen 13 mázsa 20 kilogramm vasat gyűjtött eddig. A dolgozók között folyó versenyt tovább szélesítjük, hogy a negyedik negyedéves tervünket sikeresen teljesítsük és vállalatunk megkapja az élüzemi címet.”

A sikert a megyei lap közölte: „Élüzem lett a bajai postahivatal: [...] az ország postahivatalai között folyó versenyben az élüzem büszke címmel kitüntetett hivatalok sorába került. A dolgozók lelkes munkájukkal a budapesti 62-es postahivaltól elhódították a második helyezéssel együtt járó versenyzászlót.

Ünnepség keretében vették át [...] a posta- és közlekedésügyi minisztérium és a szakszervezet együttes zászlaját, és *Babity Katalin* tett fogadalmat a dolgozók nevében annak megőrzésére. Az élüzem ünnepségén kerültek megjutalmazásra a posta kiváló eredményt elért dolgozói. A bensőséges ünnepet kultúr-műsor követte.”

A Bács-Kiskun Megyei Népújság 1954 augusztusában a postai kezelésről ír *Amíg a levél eljut a címzetthez* címmel: „Naponta hány házban várják izgalomtól repeső szívvel, hoz-e a postás levelet? [...] Kísérjük csak el attól a pillanattól kezdve, ahogy az utcai levélszekrénybe bekerül, és halk szavak súgják utána: sürgős. Baján 22 géprendszerű és 5 kézzel nyitható levélszekrénybe gyűjtik a leveleket. Naponta kétszer postakocsi járja a várost a levelek összegyűjtésére. Az összegyűjtött levelek beérkezésük után a postahivatalban azonnal a levélirányítóba kerülnek. *Balogh Ferenc* és *Létó Kázmér* végzik a levélirányítást, az elosztást. Nagy szakmai ismeret és még több gyakorlat kell hozzá. *Létó Kázmér* 11 vonalvizsgát, két indító vizsgát tett szakmai ismereteinek bővítésére. A levélirányítóknak tudnia kell minden város, község, falu és tanya fekvéséről, hogy az apró rekeszre osztott válogató megfelelő helyére ossza be a leveleket. *Létó Kázmér* hatalmas levélköteggel a kezében percenként 20 levelet oszt be címzés szerint az indítás irányába. Legmagasabb csúcsteljesítményét az elmúlt napokban érte el, amikor 52 perc alatt 2987 levelet oszt

öröme.” (Petőfi Népe) A képzést a Baja 1 Posta szaktanárok biztosításával segítette. A kezdéskor Kovács Ilona főállásban, öt helyettesítve Bálint Zoltán, a későbbiekben Hományi Sándorné, Fekete Sándorné, Kincses Attila és Kurityák Mihály tanította a leendő postásokat. A képzés 2003-ban szűnt meg, sok egykori növendék dolgozik ma a Baja 1 Postán, vagy a környező települések postahivatalaiban.

1980-ban két, összesen 2000 vonal kapacitású elektronikus, konténerbe szerelt automata helyi központot és egy új, kézi kapcsolású központot szereltek fel a postával szembeni telken. A sikeres próbauzem után „[...] délután 3 órakor minden telefon elnémult a városban, majd 5 perc múlva az első próbahívásra máris jelentkeztek a mentők. Az átkapcsolás megtörtént, 18 perccel később pedig Baja valamennyi előfizetője már tárcsázhatta a kívánt számot.” (Petőfi Népe)

1985-ben Mihálovics Gézáné, a hírlaposztály vezetője így nyilatkozott: „[...] Ma nyolcszáz különféle lapot terjesztünk. Ez egyharmadával több, mint öt esztendővel ezelőtt. Állandóan azt keressük-kutatjuk, hogy a lakosság körében milyen olvasnivalók iránt van érdeklődés. Negyven főállású kézbesítőnk, terjesztőnk dolgozik, a többségük igazán lelkesen és hozzáértéssel. Összesen kilencven helyen árusítunk lapokat, mindenfelé a városban. Üzemekben, boltokban, pavilonokban [...] Naponta rákérdezzük az árusokra: milyenek a tapasztalatok, miből van kevés vagy sok. És hogy miért dicserik vagy szidják az újságokat, örömdetes nálunk, hogy az áremelés miatt nem csökkent az eladott újságok száma.”

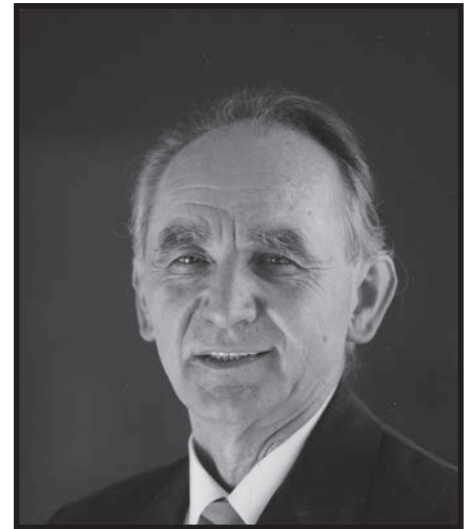
Április 29-én postatörténeti eseményről tudósítanak: „Kétségtelen, hogy 1987. április 29-e emlékezetes marad a bajai posta történetében. Tegnap 16 órakor Barna György tanácselnök-helyettes felemelte a főposta hivatalvezetői szobájában a telefonkagylót és tárcsázással létesített összeköttetést a megyeszékhellyel. És e pillanattól kezdve bárki közvetlenül, tehát a központkezelő közreműködése nélkül hívhatja az ország minden olyan helységét, amely a távhívásba be van kapcsolva. Amint Vojnár Lászlótól, a Szegedi Postaigazgatóság igazgatóhelyettesétől megtudtuk, a beszélgetések csak részben történnek a vezetéseken keresztül. A József Attila Művelődési Központ udvarán egy antenatornyot állítottak fel, melynek segítségével mikrohullámokon jut el a hang Szekszárdra, az ottani központ áttelepíti kábelekre, majd eljuttatja Kecskemétre. Innen azután automata központ kapcsolja az ország minden részébe. A tegnapi bekapcsolást úgy oldották meg, hogy a főposta előtt két új, egyenként ezer vonal teljesítményű konténer állítottak

fel. (A régiek távhívás céljára elsősorban műszaki okok miatt nem feleltek meg.) Sajnos, az új központ csak minőségi és nem mennyiségi fejlesztést jelent, bármennyire indokolt lenne, hiszen Baján jelenleg 2 ezer telefonigénylőt tartanak nyilván. Ebben gyökeres változást csak az 1990-re megépült új távbeszélőközpont hoz majd, amely kezdetben 6 ezer vonalas lesz, de az épület eleve úgy készül, hogy a teljesítmény ezres egységekkel lépésenként növelhető legyen.” (Petőfi Népe: Baja is bekapcsolódott a távhívásba)

A rendszerváltozás évében, 1990-ben a posta három nagy szolgáltatási ága önállósult: létrejött a Magyar Posta Vállalat, a Magyar Távközlési Vállalat és a Magyar Műsorszóró Vállalat. A hagyományos szolgáltatásaihoz visszatérő Magyar Posta igyekezett reagálni a megváltozott helyzetre. A szétválás komolyan érintette Baját is, hiszen a távközlés az elkészült új „postaépületbe” költözött, míg a posta maradt a régi helyen. A szétválás több „régipostást” is válaszut elé állított: megy vagy marad. A telefonközpont új, Arany János utcai épületében 1990. október 23-án kezdte meg működését az új, ötezer vonalas, távvalasztós telefonközpont.

1991-ben a Baja 2 Posta a Szabadság utca 64. szám alól a Szabadság utca 77. szám alá költözött. Itt három munkahelyet alakítottak ki a csomagraktár és a szociális helyiség mellett. A posta vezetője Erdődi Imréné, majd 2000 márciusától Horváth Kitti. 1992-ben a bajai postán is megjelennek az első számítógépek, ekkor vezetik be az Egri-rendszert. Ezzel a programmal történt a csekkek felvételének számítógépen, (floppy)lemezen való rögzítése. A leszámolóskor a lemezek sérülékenysége miatt a kezelők nem kis bosszúságára sok probléma adódott. Házon belül kisebb átalakítás történt, az épület alsó szintjéről a postavezetői iroda és a főnöki irodások irodája felkerült az emeletre, a volt táviráda és a telefonközpont helyére. A földszinten kialakították a zártrendszerű kézpénzkezelő osztályt.

A Petőfi Népe kézbesítése 1994-ben átkerült a lap saját hálózattal rendelkező kiadójához. 1996. január 18-án átadták a Baja 3 Tanpostát a Dózsa György u. 161. alatt, a régi postaépület helyén. Utóbbi évtizedeken át szolgáltatta az itt szolgálatot teljesítő Egyed családot és az ügyfeleket is. Az édesanya, Egyed néni neve összeforrt a kicsiny postával, nyugdíjba vonulása után sok éven át fia, Egyed László vezette a hivatalt. Az új épület átadásán jelen volt Nagy Róbert, a Szegedi Postaigazgatóság gazdasági igazgatója, dr. Morvay Ferenc, a Magyar Posta országos oktatási osztályának vezetője és Nagy Istvánné, a Szegedi Postaigazgatóság oktatásvezetője. A régi épületet

Makai László bajai postavezető (1975–2003), 1998-ban Az Év Postása

teljesen átépítették, kialakítottak 4 felvevő, ebből 1 főpénztárosi munkahelyet. A munkahelyek mellett tanterem és vezetői iroda található. A bajai a kilencedik tanposta az országban, itt zajlott a Türr István Szakközépiskola postaforgalmi szakának gyakorlati képzése. A posta vezetője Hományi Sándorné, a Baja 1 Posta korábbi vezetőhelyettese lett, aki egy ideig középiskolai tanárként dolgozott. Nyugállományba vonulása után, 2003 decembere-től Leirer Istvánné látja el a postavezetői feladatokat.

A postaépület 1927-es átadása óta a legnagyobb átalakítás 1997-ben fejeződött be. A megnövekedett forgalom szükségessé tette, hogy teljesen átalakítsák a földszinti elrendezést, a „régipostát” kétszemélyes beosztást megtartva. A főbejáraton belépve, a volt csomagfelvétel helyén alakították ki a felvételi termet. A bejárat mellett kis postabolt, valamint a helyi ellenőrök irodája található. A küldemények felvételét 12 ablak biztosítja, külön alakították ki a főpénztárt és a nagybani értékcikkáros munkahelyet is. A másik csarnokban két ablakkal postahelyi kézbesítés, illetve egy ablakkal csomagfelvételi munkahely, valamint közel 300 postafiók található. Külön alakították ki a rovatolás munkahelyét és a belső csomagraktárt. Az érkező járatok fogadása, csomagok járásra való osztása az udvarra néző, külső csomagraktárban történik. A kézbesítők, valamint kiosztás, leszámolás az épület hátsó részébe került, itt található a kézbesítő ellenőri iroda is. A szociális helyiségek az emeletre, a volt postavezetői lakás helyére kerültek.

1998-ban Makai Lászlót választották Az Év Postásának, kiemelve a 44 év szolgálati időt, valamint a vezetői utánpótlásban szerzett elévülhetetlen érdemeit: „[...] Magyarorszá-

gon 1974-ben, a Nemzetközi Postaegyesület megalakulásának 100. évfordulóján ünnepelték meg először a postai világnapot. Az idei megemlékezésen, október 8-án a fővárosi Postás Művelődési Központban negyedizben adták át az év postása címet. A bajai 1. számú posta 63 esztendő vezetőjének, Makai Lászlónak Krupanics Sándor vezérigazgató nyújtotta át az elismerést.” (Vasárnapi Hírek)

Makai László postavezető közel 50 év után, 2003. március 31-én nyugállományba vonult. Pályáját 1954 októberében kezdte, az egyéves segédtszti tanfolyam elvégzése után 1955-1959 között rendszeres helyettesként dolgozott. A tiszti tanfolyam elvégzése után 1959-től kiosztó-leszámoló lett, majd 1964-től Eiselt Béla postavezető felkérésére a távközlési osztályt vezette. 1967. januárjában postavezető-helyettes lett. Munkája elismeréseként 1987-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatát kapta meg.

2003. április 1-től a postavezetői teendőket Gieszinger István látja el, helyettese pedig Morvainé Vancsura Erika lett. Gieszinger István 1989. május 2-án került a posta állományába távirat-kézbetűként. 1994-től kiosztó, leszámoló, majd rovatolói teendőket látott el 1996-ig, utána 1998-ig helyi ellenőr volt. Szegeden 1998-ban postaszti végzettséget szerzett, 1998 februárjától postavezető-helyettes volt.

2003. július 25-én teljesen új, számítógépes rendszert telepítettek, másnap pedig már éles üzemművel bevezették. Elhelyeztek 30 db számítógépet, nyomtatókat és több irodai gépet, melyek levél, csomag és csekkek felvételét tették lehetővé. A háttértevékenység mellett már

az irodai ügyviteli munkák elvégzése is gépen történhetett. „A bajai 1-es posta pénteken bekapcsolódik az Integrált Posta Hálózatba, amely online rendszerbe fogja össze az ország forgalmasabb postahelyeit. Az informatikai eszközök kiváltják a postákon eddig folytatott kézi adminisztráció egy részét. A Baja 3 Tanposta már április óta ezzel az új technikával szolgálja ki ügyfeleit.” (Petőfi Népe)

Ugyanazon hónapban, Az első „befejezett” fegyveres rablás a Sugovica-parti városban - Futva menekült félmillióval főcímmel jelent meg a Petőfi Népe. Ebből kiderül, hogy a rendőrség nagy erővel nyomoz az elkövető után. Az év végén viszont már megtudjuk, hogy Nyolc évet kapott a postarabló, azaz elfogták és a bíróság el is ítélte az elkövetőt.

Bácsszentgyörgyön a postai szolgáltatásokat 2004 májusától a Baja 1 Postától kiinduló 6651-es számú mobil posta látja el, melynek kezelője Amstadt Tamás. A beindításról a következő híradás számol be: „A megyében kilenc településen indul el június elsejétől a mobilposta szolgáltatás. Bokrosné Madácsi Erikától, a Magyar Posta Rt. Kelet-Magyarországi Területi Igazgatóságának igazgató-helyettesétől megtudtuk: a mobilposta négy helységben egyenesen előrelépést jelent, hiszen ezeken a településeken eddig nem is volt postahivatal, és azok szerepét veszik át a modernkori postakocsik. Az illetékes szerint a posta a jelen esetben nem gazdasági érdekeket néz, hanem a szolgáltatás hatékonyságán akar javítani.” A szolgáltatás azóta is a faluközösség legnagyobb megelégedésére működik.

A posta irányításában változás történt 2012

Gieszinger István, 2003 óta a bajai posta vezetője

július elsejétől. A postavezető-helyettesi státusz helyett két új vezetői munkakört vezettek be: az értékesítési vezető Morvainé Vancsura Erika, míg a postahelyi üzemeltetési vezető Kurtyák Mihály lett. Rajtuk kívül 2 értékesítési csoportvezető (Birkiné Kovács Adrien és Zick Istvánné), valamint három üzemeltetési csoportvezető (Aliné Krémer Zsuzsanna, Bálint György és Tölgyesiné Kovács Magdolna) látja el a középvezetői feladatokat.

Részleges fűtéskorszerűsítés és nyílászárócseré történt 2016-ban, a kazánokat kicserélték, de a radiátorokat és a csővezeték nem. A szelepek is hőszabályozóak lettek.

A Magyar Posta 2017-ben 150 éves volt, ebből az alkalmából járta körbe az országot a hivatalos bemutató kamion. Ehhez kapcsolódott egy, az egész postás társadalmat megmozgató esemény, melyhez a bajaiak is csatlakoztak. Az esemény neve Kerékpártúra Posta módra volt. Az eseményt a Dunántúli és a Kelet-magyarországi Postás SE közösen szervezte, 150 nap alatt 40 szakaszban több mint 1800 km megtételével, részben hétvégén, a postások a határ mentén körbekerékpározták az országot. Baján volt a nyugati és keleti stafétaváltó, a következő hétvégén a bajaiak vitték tovább a stafétabotot Tompáig.

Gieszinger István postavezető 2019-ben a Magyar Posta fejlődésének érdekében végzett kimagasló tevékenységéért a Postáért Érem ezüst fokozatát vehette át Schamschula György vezérigazgatótól. 2020/21-ben a pandémia nagyon nehéz helyzet elé állította a postásokat is. A bajaiak munkáját külön is megköszönte a térség országgyűlési képviselője, Zsigó Róbert. ■

A bajai postások jubileumi kerékpártúráján (2017)

Gróf Andrássy Gyulára emlékezve

Sarlós István

■ Januárban a magyar irodalom három meghatározó évfordulója volt. Kiskőrösön 1823. január 1-jén született az egyik legnagyobb magyar költő, *Petőfi Sándor*; Alsósztrégován január 20-án született *Az ember tragédiájának* írója, *Madách Imre*; Szatmárcsekén január 22-én tisztázta le *Kölcsey Ferenc* a *Himnusz* kéziratát.

E három jeles évforduló mellett szinte a feladás homályába vész a 19. század második felének egyik meghatározó magyar politikusának, *gróf Andrássy Gyulának* a születése. 1823. március 3-án Oláhpatakon látta meg a napvilágot egy székely származású, de ekkor már felvidéki birtokokkal rendelkező magyar főnemesi család sarjaként. A család hagyományainak megfelelően ellenzéki, liberális szellemű neveltetést kapott, majd fiatalon bekapcsolódott a politikai életbe. Az 1848 március-áprilisi események magukkal ragadták őt is, a vármegyei nemzetőrök élén harcolt Pákozdnál, majd Schwechatnál, 1849 tavaszán ezredesi rangot kapott. A művelt, több nyelven beszélő főurat a Szemere-kormány külügyminisztere, *Batthyány Kázmér* az Oszmán Birodalomba küldte követként, hogy előmozdítsa a magyar szabadságharc ügyét. A török udvarban katonai segítséget nem szerzett az országnak, de a temesvári csatavesztés után a szabadságharc török földre menekült vezetőinek a szultán diplomáciai védelmet adott. Andrássy nem térhetett haza, távollétében halálra ítélték, és jelképesen felakasztották, így a párizsi társaságban ő lett a „legszebb akasztott férfi”. 1857-ben térhetett haza, ezután azonnal ismét a politikai élet aktív részévé vált, *Deák Ferenc* követőjeként a kiegyezést támogatta. Deák és Andrássy megtalálták a közös hangot, Andrássy személyes kapcsolatai és diplomáciai képességei sokban segítettek a magyar ügyet, így 1867-re mind a passzív ellenállást folytató magyarok, mind a bécsi udvar elfogadta őt. A kiegyezés előkészítéseként 1867. február 17-én az uralkodó, *I. Ferenc József* osztrák császár – megkoronázott magyar király csak június 8-tól lett – Andrássyt kérte fel kormányalakításra, így ő lett Magyarország harmadik miniszterelnöke. A kiegyezési törvényt, az *1867. évi XII. törvénycikket* május 29-én fogadta el az országgyűlés, ezután további törvények is születtek még ebben az évben, amelyek a törvény és az 1722-es *Pragmatica Sanctio* értelmében rendezték Ausztria és Magyarország viszonyát, ekkor fokozatosan alakult

ki a Habsburg Birodalomból az Osztrák-Magyar Monarchia.

A kiegyezés után az Andrássy-kormány befejezte az 1848-as *áprilisi törvényekkel* megalapozott folyamatot, kialakították egy modern magyar állam közigazgatási és politikai alapjait. A horvát-magyar kiegyezés, a nemzetiségi törvény, a közigazgatás és bíráskodás szétválasztása alapvető közjogi kérdések voltak. Emellett megalakult a Magyar Honvédség, az Állami Számvevőszék, a határőrvidékek felszámolásával a végleges vármegyrendszer. 1871-ben gróf Andrássy Gyula elhagyta a magyar politikai életet, Ausztria-Magyarország közös külügyminisztere lett. Hivatali ideje alatt, 1871. november 14. és 1879. október 2. között a dunai monarchia külpolitikája új irányba fordult, rendezte a viszonyát a németekkel és az olaszokkal, a hagyományos orosz kapcsolat fokozatosan szorult háttérbe a Balkánon jelentkező konfliktusok miatt. Külügyminiszteri tevékenységének csúcsát az 1878-as berlini kongresszus jelentette, amikor elérte, hogy a Monarchia okkupálhassa – megszállhassa – Bosznia-Hercegovinát. 1879-ben a betegsége hivatkozva vonult vissza a politikától, bár a megszállás alatt tapasztalt visszasságokért rengeteg bírálatot kapott.

Gróf Andrássy Gyulát már életében a 19. század második felének legnagyobbjai között tartották számon, ellenfelei is tisztelték, érdemeit elismerték. Budapesten lovasszobrot kapott, a város legszebb

sugárútját róla nevezték el stb. Andrássy szerepe a dualizmus válságával együtt felértékelődött, a „boldog békeidők” alatt fegyverkező és háború felé sodródó európai szövetségi rendszerek mellett az egyszerű emberek nosztalgiával gondoltak az egykori külügyminiszter pozitív diplomáciai tevékenységére. A trianoni békediktátum után a Horthy-rendszerben Andrássy szerepe átértékelődött, külügyminiszteri érdemei helyett a miniszterelnöki tevékenysége került előtérbe, különösen az egykori nemzetiségi törvény, amely a kor egyik legmodernebb és legtoleránsabb ilyen típusú törvénye volt. A Trianon utáni kisantant-államok nemzetiségi törvényei meg sem közelítették a 60 évvel korábbi magyar változatot. 1923-ban, születésének 100. évfordulójára emlékezve Budapesten, az Országházban tartottak ünnepséget a tiszteletére. Az eseményre minden törvényhatóság képviselőjét külön meghívták, így Baja város is kapott egy hivatalos meghívólevelet.

„I. 5394/1923.

A székesfőváros Andrássy Ünnepének Rendező Bizottságától.

Cím: Központi Városháza Tanácsa XIV. ügyosztály.

Sürgős!

Tekintetes Törvényhatóság!

Budapest székesfőváros törvényhatósága Andrássy Gyula gróf születésének 100 éves évfordulója alkalmából kegyeletes ünnepet

Gróf Andrássy Gyula 2016-ban újra felállított lovasszobra Budapesten

rendez, mert kötelességének tartja ápolni nagy férfainak emlékét.

Az ünnepen, amely április 29-én, vasárnap délelőtt ½ 11 órai kezdettel az Országháza kupolacsarnokában fog lefolyni, tudomásunk szerint a kormány és az államélet főméltóságai megjelennek. Felkérjük a tekintetes Törvényhatóságot, hogy magát ünnepünkön kiküldöttje / esetleg a fővárosban tartózkodó nemzetgyűlési képviselői / útján képviseltesse.

Erre vonatkozó szíves határozatát kérjük velünk sürgősen közölni, hogy az ünnepély részletes rendjét / Apponyi Albert gróf és Sipőcz Jenő dr. székesfővárosi polgármester beszédei és énekszámok terveztetnek / és a belépőjegyeket kellő időben megküldhessük. Budapest, 1923. évi márczius havában.

A Székesfőváros Andrassy Ünnepeinek Rendező Bizottsága:

Lobmeyer tanácsnok.”

A márciusban kiadott körlevél április 7-én érkezett meg Bajára, és igazából senki sem akart a városból felutazni az ünnepségre. A három hét múlva esedékes ünnepségre végül sokadik megoldásként a Budapesten dolgozó dr. Pollerman Artúr ment el.

„I. Székesfőváros Andrassy Ünnepségeinek Rendező Bizottsága.

Tisztelettel értesítjük, hogy az Andrassy ünnepen Baja város közönségének képviseletében dr. Pollerman Artur, miniszteri osztálytanácsos úr (Vár, Népjóléti minisztérium) fog megjelenni.

Baja, 1923. április hó 18. napján.

II. Dr. Pollerman Artur miniszteri osztálytanácsos úrnak.

Baja város tanácsa felkéri az Osztálytanácsos urat, hogy folyó hó 29-én délelőtt ½ 11 órakor az Országház kupolacsarnokában tartandó Andrassy ünnepélyen Baja város képviseletében megjelenni szíveskedjék. Az ünnepély részletes rendjét és a belépőjegyet a rendező bizottság fogja a Tanácsos úr címére beküldeni.

Baja, 1923. április 18.”

Pollerman Artúr képviselte Baját az ünnepségen. Április 29. vasárnapra esett, így az országos sajtóban legkorábban másnap, inkább pár nappal később számoltak be az eseményről. A megjelent vendégekről ülésrend szerint írtak, Apponyi Albert beszédét hosszú sorokon át idézték, méltatva az államférfi, a miniszterelnök és a külügyminiszter tetteit. ■

Mesélő bajai sírkövek 9.

Ferdinánd Lajos hajóépítő mérnök sírja

Jász Anikó

■ A Rókus temetőben, a kápolnától jobbra eső parcellában az egyik egészen átlagos műkö síremléken egy házaspár neve szerepel. A szemlélfő figyelmét azonban a férfi neve alatt olvasható foglalkozás ragadhatja meg. „FERDINÁND LAJOS műszaki főtanácsos, hajóépítő főmérnök, Sz. K. tengerész mérnök 1875-1948 * PAJOR MARGIT 1885-1975”. Ferdinánd Lajos Szekszárd híres szülötte, az ő mérnöki vezetésével épült meg a végül tragikus sorsú Szent István csatahajó. Édesanyja

családja és házassága révén több szálon is kapcsolódik a városhoz, ez a magyarázata, hogy Baján kapott végső nyughelyet.

Ferdinánd Lajos 1875. augusztus 8-án született Szekszárdon, köztisztviselőként álló, módos kereskedő családban. Apjának, Ferdinánd Józsefnek (1843–1905) és feleségének, a bajai születésű Pajor Viktóriának (1850–1937) négy gyermeke született, de csak ketten érték meg a felnőtt kort: János (1873–1910) megyei pénzügyi számtiszt lett, Lajos gépészmérnök.

Anyjának szülei Baján épületfa-kereske-

déssel foglalkoztak. Pajor Józsefnek és Hauser Viktóriának kilenc gyermeke született, közülük Róza (1853–1927) Dr. Bernhart János bajai tisztifőorvos, kormányfőtanácsos felesége lett (ők a későbbi bajai polgármester, Bernhart Sándor szülei). Az elsőszülött ógyallai Pajor Lajos (1849–1934), Kiszomborban a Felső Torontáli Ármentesítő és Belvíz-szabályozó Társulat főmérnöke; Dr. Bernhart János tisztiorvos húgát, Bernhart Máriát (1859–1891) vette feleségül. Az ő házasságukból négy gyermek született, Ilona (1884), Dóra (1887),

Ferdinánd Lajos síremléke a Rókus temetőben

Ferdinánd Lajos eredeti sírfelirata

Dénes (1890) és Margit (1885. május 20., Kiszombor), akit Ferdinánd Lajos vett feleségül.

Ferdinánd Lajos a középiskola befejezése után a mérnöki pályát választotta. Már műegyetemi tanulmányai idején, 1897-ben gyakornokként részt vett a bátyai szivattyútelep befejező munkálataiban. A következő évben kiváló képességeit felismerve a hadügyminisztérium haditengerészeti ösztöndíjban részesítette, 1899-ben pedig mint IV. éves egyetemi hallgatót két hónapi tanulmányútra küldte Polába (Pula, Horvátország), a Habsburg Birodalom fő hadikötőjébe és fontos hajógyártó központjába a haditengerészeti flottához. Amint 1900 júniusában megkapta gépészmérnöki diplomáját, a hadügyminisztérium kinevezte Polába III. osztályú tengerészeti hajóépítő mérnöknek, főhadnagyi rangban. Két év után, 1902-ben Bécsbe helyezték a tehetséges, német, angol, francia, olasz nyelven kitűnően beszélő fiatal mérnököt, majd 1904-ben előléptették II. osztályú mérnök-kapitányi rangban.

Felfelé ívelő karrierje alapot adott arra, hogy 30 évesen családot alapítson: 1905. március 19-én Baján feleségül vette első unokatestvérét, Pajor Margitot. Három gyermekük született, *Márta* (1906, Baja), *Mária* (1907, Baja–1908, Fiume) és *László* (1910, Fiume), aki apját követve mérnök lett.

Ferdinánd Lajos 1906-ban megkapta a legmagasabb I. osztályú mérnöki minősítést, és megválasztották a tengeri hajók építésére létrehozott új Ganz-gyáregység, a *Ganz Danubius Hajógyár* aligazgatójává Fiumébe (Rijeka, Horvátország). Rábízták a gyár fejlesztésének fontos mérnöki feladatát, egy 264 x 35 m-es sőlya (hajócsúszda) megtervezését (1911), amely nagy hadihajók megépítését tette lehetővé. Ezen épült meg a Szent István csatahajó, melynek mérnöki irányítását végezte, ez volt pályájának koronája.

A Szent István csatahajó építése *Siegfried Popper* (1848–1933), a Császári és Királyi Haditengerészet főmérnökének tervei alapján 1912. január 29-én kezdődött. Vízre bocsátásig a terven sok változtatás történt, amelyeket a Ganz Danubius Hajógyár magyar mérnökei – köztük Ferdinánd Lajos főmérnök – vezetésével valósítottak meg. Két évig tartott a Szent István dreadnought (csatahajó) megépítése, amelynek költsége 60 millió korona volt, összesen 3000 munkás dolgozott az építésén, miközben 724 baleset és 6 haláleset történt (két magyar áldozattal). A hajó főbb adatai: hossza

151,4 m, szélessége 27,998 m, merülése átlagosan 8,4 m, vízkiszorítása 20000 t, a hajó páncélsúlya 7000 t, maximális sebesség 20 csomó. Fegyverzete: 12 db 350 mm-es, 12 db 150 mm-es, 18 db 66 mm-es ágyú, 4 db 53 cm-es torpedóindító, 10 db 66 mm-es légvédelmi löveg. A legénység 1046 fő.

A vízre bocsátás 1914. január 17-én történt Fiumében. Ünnepléses keretek között *Mária Terézia* főhercegnő avatta fel a hajót, a Monarchia legjelentősebb személyiségeinek jelenlétében. Fontos szerepet jutott Ferdinánd Lajosnak is a hajó vízre bocsátásakor: ő vágta el a hajó köteleit, és az általa tervezett sólyárról merült először a tengerbe a hatalmas hajótest. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum őrzi Ferdinánd Lajosnak azt a nemzeti színű, Szent István feliratos karszalagját, amelyet a jeles alkalommal viselt.

Időközben kitört az első világháború, és a Szent István csatahajó építésébe fektetett rengeteg szellemi, fizikai és anyagi erő 1918. június 10-én tragikusan kárba veszett. A

SZENT ISTVÁN dreadnought testvérhajója, a TEGETTHOFF és a két csatahajót kísérő rombolók és torpedónaszádok társaságában hajózott ki Polából, hogy sokadmagával fedezetet nyújtson az Otrantói tengerzár elleni támadásban résztvevő egységeknek. Hajnalban azonban, sorozatos véletlenek következtében, a Luigi Rizzo korvettkapitány által irányított MAS-15 olasz torpedócsónaknak sikerült megtorpedóznia. A hajó több órás haláltusa után végül a reggeli órákban, 6 óra 12 perckor süllyedt el. Az 1094 fős legénység közül 1005 főt kimentettek, 89 fő hősi halált halt, közülük 42 magyar volt.

Ferdinánd Lajos diplomájának kézhezvételétől aktívan részt vett a szakmai életben. Tagja volt Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek, 1910-ben rá bízták a fiumei főkegyelet megszervezését, ahol a mérnök társak alelnökké választották. 1907–1908-ban egy évi fizetés nélküli szabadságot kért, hogy Angliában és Hollandiában szakmai tapasztalatokat szerezzen. Szaklapokban rendszeresen publikált hajótervezési újításairól, előadásokat tartott. Amíg Fiumében élt, igazgatósági tagja volt a NEKTON első

A Szent István csatahajó képeslapon

tengerparti halászati, halértékesítő és bárkaépítő részvénytársaságnak.

A két világháború között Budapesten élt családjával. 1931-ben családi házat épített a Sasadi út 148. szám alatt, a ház ma is áll. A harmincas években az 1828-ban alapított (ma is működő) Bureau Veritas minőség-ellenőrzésre és tanúsítványok készítésére szakosodott cég magyarországi megbízottjaként a Magyar Vitorlás Yacht Szövetség hivatalos hajófelmérője volt. 1941–44 között tagja volt a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium Hajózási és Kikötőügyi Tanácsnak.

Ferdinánd Lajos mérnöki pályájának legkiemelkedőbb munkájáért, a Szent István csatahajó vízre bocsátása alkalmából „a hadihajó elkészítése körül szerzett érdemei elismeréséül” a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. Budapesten hunyt el 1948. május 21-én, 72 éves korában hastífuszban. Felesége 1975. június 13-án halt meg Budapesten. A Rókus temetőben a Pajor-rokonok körében nyugszanak.

„Hit és reménység nélkül nem lehet élni”

Tutuc Dániellel élsportról, gyülekezetről, román és magyar gyökerekről

■ A crossminton vagy gyorstollaslabda nem túl régi sportág – 2001-ben találta ki és honosította meg egy egykori német tengerésztsiszt –, de elég hamar nagy népszerűsége tette szert, és mára már világversenyeket is rendeznek belőle. Mégis keveset hallunk róla, például arról sem tudtak túl sokan, hogy a sportág világranglistájának második helyén a senior 40+ kategóriában jelenleg egy bajai sportoló áll: Tutuc Dániel 29 éve él városunkban, ahová egy romániai bányászvárosból, Petrozsényből érkezett. Egy kis keresztény gyülekezet lelkeseként és informatikusként is sokat tud mesélni arról, milyen változást hozhat az ember életében a hit, illetve kinek mi adja a nemzettudatot.

Tutuc Dániel (balra) és fia, Eric egy közös győzelem után

Sándor Boglárka

■ – Mint a fiúk többségét, gyerekkoromban engem is vonzottak a labdajátékok. Elég sokáig fociztam, bár középszerű játékosnak számítottam. Játsoztam valamennyit nagypályán, junior szinten, még Romániában, de azt a tanulás miatt hagytam abba. Miután eljöttem Magyarországra, belecsöppentem a bajai kispályás foci világába. Abban az időben, amikor én 2002–2003 környékén bekapcsolódtam, rengeteg csapat volt, több korosztályban, és elég sokáig fociztam velük. Közben Szőke Tamás barátom említette, hogy látott egy új, fantasztikus sportágat: ez volt a crossminton vagy gyorstollaslabda. Elhívtott, hogy próbáljuk ki, mert bárhol lehet játszani, és nagyon egyszerű megtanulni. Ő maga egy ideig pingpongozott, én teniszeztem is egy keveset, ez adta az alapot. Először a Türr-kilátó környékén próbáltuk ki, engem azonnal megfogott. Úgy gondolom, akinek van egy kevéske labdaérzéke, és fogott már valamilyen ütőt a kezében, egy bizonyos szintig igen hamar el tud jutni vele. Könnyen játszható, hamar jön a sikerélmény, ráadásul átmozgatja a teljes testet: igazán jó sportágnak tartom. Abban az időben elég sokan fellelkesültek, emlékszem, legalább 4-5 pályát tettünk le, és főleg párosban játszottunk, hiszen sokan voltunk. Ez azt jelenti, hogy egy pályán négyen játszottunk, tehát volt egy legalább húsz fős társaság, ez azonban lassan lemorzsolódott. Mára már Baján rendszeresen csak Eric fiam és én üzzük ezt a sportot, Tolnára járunk edzeni, mert Baján már nincs erre lehetőség. Nyáron szabadtéren játszunk, a téli időszakban viszont természet kéne bérelni, ez pedig kettőnk miatt nem éri meg anyagilag.

– Mennyire kell ehhez a sportághoz más sportban jónak lenni?

– Alig. Gyerekkoromban magam is pingpongoztam, egy ideig jártam teniszezni is, de csak hobbiszinten. Persze, a tollaslabdát is mindenki játssza gyerekként vagy akár felnőttként is a Sugó-parton, bár a rendes badminton, azaz a tollaslabdasport teljesen más, mint aho-

gyan a civilek játsszák: nagyon komoly, és sokkal keményebb, mint a crossminton. Én azonban az előtt sosem versenysportoltam, de most már lassan tizennégy éve járok bajnokságokra.

– Milyen eredményei voltak eddig?

– Sokáig nem sikerült előbbre jutnom. Ez a teniszhez hasonlít abban, hogy az úgynevezett ATP-tornákon pontokat lehet szerezni: győzelem esetén maximum pontszám jár, visszafelé haladva pedig egyre kevesebb és kevesebb, ami azért fontos, mert aszerint rendezik csoportokba a játékosokat. A legmagasabb pontszámmal rendelkezőhöz sorolják a kevesebb ponttal rendelkező játékosokat, ez pedig előnyt jelent. Alacsonyabb pontszámokkal nehéz átjutni egy bizonyos szinten, mert besorolják az embert a túl jó játékosok mellé, ezért sosem tud jó pontszámokat gyűjteni, és folyton csak majdnem sikerül továbbjutnia. Én is mindig jó és szoros meccseket játszottam, de a négyes csoportból a harmadik helyen szinte mindig kiestem. Nagyon ritkán tudtam továbbjutni, aztán ha megint egy nagyon jó játékosal sorsoltak össze, kiestem. 36 évesen kezdtem, akkor az open kategóriában játszottam: ez a 18-tól 40 évesig terjedő korosztályt jelenti, de idősebbek is nevezhetnek. Ilyenkor az történik, hogy egy 35-36 éves játékos összekerül egy 19-20 éves fiatalal, és így elég nehéz versenyezni. Lassan átkerültem a 40-es kategóriába: ott már kezdtek jönni az eredmények, kapaszkodtam felfelé, mert kiszűrték az ifjú titánokat és a nagyon gyors, jó játékosokat, így a hozzám közelebb álló korosztállyal játszottam, de még mindig nem jött a nagy áttörés. Nem vagyok jó versenyzőtípus: edzésen tudok nagyon jó lenni, ott sokkal felszabadultabban, több önbizalommal játszom, versenyen viszont az izgalom engem inkább demotivál (van, akinek inkább segít). Túlgondolom a dolgokat. Racionális embernek tartom magamat, informatikusként dolgozom, analitikus a gondolkodásom. A sportban is gyakran azt veszem észre, hogy túltaktikázom a dolgokat, pedig lehet, hogy

legtöbbször csak élvezni kéne a játékot. Versenyeken néha elcsúsztam egy-egy harmadik helyet, és annak is nagyon örültem. Nem az eredményekért jártam versenyre, hanem mert jó volt a közösség, jó volt másokkal találkozni, ebben kapcsolódtam ki. Aztán a tánc meghozta az áttörést a sportban is.

– Ez érdekesen hangzik. Mi a története?

– A feleségem már régóta mondogatta, hogy szeretne táncolni, és ki is nézett egy salsatanfolyamot. Magam azonban lelkesként (a Reménység Keresztény Közösség felekezetenkéntes gyülekezetben szolgáló) valahogy a hivatással összeférhetetlennek tartottam a salsát, ráadásul akkoriban nagyon elfoglalt is voltam, és semminek nem szeretek úgy nekivágni, hogy nem teszek bele mindent. Maximalista lévén csak hosszú távra tervezhető dologba szeretek belevágni, a salsa pedig nem tűnt ilyennek, ezért elvetettük. Jött viszont egy nyugodtabb időszak az életünkbe, és rátaláltunk a társastáncre. A feleségem régóta ismerte Orbán Éva táncpedagógus- oktatót, nem volt nehéz rábeszélnie, hogy keressük fel. A mozgást egyébként is szerettem, megtetszett a társastánc. Kipróbáltuk, nagyon hamar belejöttem, és most már ott tartunk, hogy inkább az én kedvemért járunk. Úgy érzem, hogy a táncművelés nagyon sokat tett hozzá a mozgásomhoz, megerősítette az egyensúlyérzetemet és a ritmusérzetemet, ezt pedig bele tudtam vinni a sportba is. A crossminton gyakorlása azért sem egyszerű, mert nincsenek edzők, akik segítik a felkészülést, hanem leginkább azzal fejlődünk, hogy eljárunk versenyekre, figyeljük a többieket, és tanulunk egymástól. Ehhez adott hozzá a tánc valami olyan többletet, amellyel sikerült a többieket is meglepniem.

– *Ez konkrét eredményekben is megnyilvánult?*

– A tavalyi versenyzidőszakom már nagyon megváltozott: a világbajnokságon kívül – ahol jobbra számítottam – majdnem minden versenyt megnyertem itthon és külföldön is, egyéniben és párosban. Egy tolnai sporttársammal, Vincze Károllyal játszottunk párost. Nagyon jól megértjük egymást, és ez az eredményeink is látszik: 33 meccs óta veretlenek vagyunk! A legjobb eredményem múlt évben az volt, hogy a világranglistán pontszámomban feljöttem a második helyre a senior +40-es kategóriában. Sosem volt ez cél; azt gondoltam, ha a top 20-ba bekerülök, már elégedett lehetek, mert akkor sokkal kedvezőbb sorsolásokra számíthatok, de egyszer csak azt vettem észre, hogy minden sokkal jobban sikerült. A szívemhez legközelebb álló eredmény pedig, hogy tavaly májusban egy versenyen Szlovéniában Eric fiammal megnyertük a páros open-t, amely a legerősebb páros kategória. Ez csodás élmény volt, sosem fogom elfelejteni. Én azonban ezekről sosem beszéltem, és a közösségi oldalakra sem szoktam posztolni a sport kapcsán. Orbán Évának viszon négy-szemközt megköszöntem a munkáját, mert mindenképpen szerettem volna visszaigazolni neki, hogy nekem milyen sokat jelentett, és azt is tudom, hogy ő ezt szívvel-lélekkel végzi, számára ez nemcsak megélhetés, hanem igazi szenvedély. Néhány hete azonban volt egy táncos bál, ahol Éva ezt mindenki előtt elmondta, és így mindenki megtudta. Nekem a tánc sokkal többet adott, mint amire számítottam, és ez engem lepett meg a legjobban. Jó és értékes időtöltés közösen a feleséggel, remek a társaság, jó fejek a társak. Mindig várom a szerdákat, hogy mehessek táncolni.

– *A gyerekeket is sikerült sport felé terelni?*

– Már egészen kiskoruktól. Eric fiam egyébként igazolt kézilabdajátékos, de a crossmintont is szereti játszani. A kisebbik fiam, Dávid pedig igazolt játékos fociban (LUA Baja), nagyon jó benne. Ő is kikacsintgat időnként a crossminton felé, amikor éppen nincs foci, de az ritka, mert neki heti öt edzése van, hétvégén pedig meccsek. Két korosztályban is játszik, de nyaranta, amikor nincsenek edzések, nagyon szeret jönni velünk versenyekre. Úgyes ebben a sportban is, már megnyert egy amatőr bajnokságot, és a profik között is elért egy harmadik helyezést a junior kategóriában. Jó érzés hármában versenyre menni, és egymást biztatni. Négy fiam van, sportolnak és zenélnék is.

– *A vezetéknevét mennyire szokták eltéveszteni?*

– Teljes mértékben. Igazából a nevem *Țuțuc* (fonetikusan ejtsd: Cucuk – szerk. megj.), ezt

kb. egy évig próbáltam itt megértetni az emberekkel, aztán elengedtem, mert számukra ennek semmi értelme nem volt. Azóta már megszoktam ezt a formát, és már az én fülem számára is idegennek hat, ha nagyon ritkán meghallom az eredeti kiejtését.

– *Petrozsény, ahonnan érkezett, ismert román bányászváros, bár a lakossága egy időben (1910-es évek) még magyar többségű volt.*

– Ez kőkemény bányavidék. A magyar többség annak tulajdonítható, hogy Erdély felsőbb részeiből odatelepitették azokat a szakembereket, akik értettek a feketeszén kitermeléséhez. Egyébként gyönyörű helyen fekszik, a Parâng-hegységben, a Retyezát völgyében, síklőpöntként is működik. Azt szoktuk mondani, hogy a Zsil völgye olyan, mint Ausztria, csak nem annyira tiszta. Az emberek ott vagy a bányában dolgoztak, vagy olyan helyen, amely a bányát szolgálta ki, netán a kocsmában. Más lehetőség nem nagyon volt. A bányászokat húsz év munkaviszony után nyugdíjazták, de addigra már annyira meggyengült az egészségük (800 méterrel a földfelszín alatt dolgoztak, szűrőberendezések nélkül), hogy általában néhány év múlva meg is haltak. Magyar származású nagyapám robbantómesterként dolgozott, ami előkelő funkciónak számított a bányászok között. Ő Máramaros vidékről került oda a szintén magyar feleségével, és örökre fogadták a moldvai származású édesanyámat, aki később az olténiai apámhoz ment feleségül. Én tehát vér szerint egyáltalán nem vagyok magyar, sőt, ilyen szülővel aligha lehetnék ennél románabb, de magyar nevelést kaptam. Négyen voltunk testvérek, én vagyok a legidősebb. Akkoriban az emberek még fiatalon házasodtak, az első gyereket pedig általában a nagyszülők nevelték, így volt ez nálunk is. Ötéves voltam, amikor a nagytatámat nyugdíjazták, visszaköltöztek Máramarosszigetre, és engem is magukkal vittek. A gyerekkorom nagy része tehát nem Petrozsényban telt, az első öt évről nem is őrök emlékeket.

– *Miben gyökerezik a magyarsága?*

– Mindig két nyelven tanultam. A nagyszüleimmel otthon mindig magyarul beszélünk, és bár genetikailag nem vagyok magyar, kulturálisan és minden más értelemben igen. Szívesen nagyon hibrid társadalomba csöppentem,

A saját gyermekek is kiváló sporttársak

nagyrészt magyarok és románok, de ruszinok is éltek ott, békében megvoltunk egymás mellett, mindenki beszélt valamilyen szinten a másik nyelvét, megértettük egymást. Román iskolába jártam, magyar irodalmat, történelmet sosem tanultam, de mindig a magyar tévét néztük. Ez tizenkét éves koromig tartott. Én a nagyszüleimet inkább a szüleimnek tartottam, a családomat addig alig láttam, de boldognak éltem meg azt az időszakot, és az volt a fura, amikor visszakérültem a szüleimhez. Tizenkét éves lehettem, amikor az anyám úgy gondolta, hogy jobb iskolába kellene járom, és visszavittek Petrozsénybe. Teljesen román közegbe kerültem vissza, ami nem okozott különösebb gondot, csak nagyon szokatlan volt. Ráadásul addig egykeként éltem a nagyszüleimnél, de akkor belecsoppen-tem egy nagy családba: hirtelen lettek szüleim és három testvérem, amit nehezen dolgoztam fel. Apámmal nem is tudtunk közel kerülni egymáshoz, már nem tudott mit kezdeni velem, hiányzott a kapcsolatunkból az a 12 év, amelyet nem együtt töltöttünk. Elektroműszerész volt, televíziókat javított, ami abban az időben előkelő foglalkozásnak számított. Ebben a kemény városban a bányászat szinte mindenkit alkoholistává tett. Apám kivételnek számított, egyáltalán nem ivott, nem dohányzott, nem volt semmilyen káros szenvedélye, leszámítva, hogy állandóan dolgozott. Ennek ellenére 39 éves korában meghalt: egyik nap összeesett, bekerült a kórházba, azt mondták, leukémia... Addig sosem volt beteg, most is azt hittük, hogy biztosan meggyógyul, de már nem jött ki a kórházból. Akkor hirtelen, 18 évesen családfenntartó lettem.

– *Sikerült Petrozsényban jó iskolát végezni?*

– Nagyon jó középiskolába jártam, matematika-fizika szakra. Akkoriban kezdték el tanítani az informatikát (összesen hat olyan iskola volt Romániában, ahol bevezették). Elég jó voltam matematikából, és nagyon tetszett az informatika is. Közben azonban lett egy nálam egy évvel fiatalabb barátnőm, ezért érett-

ségi után nem akartam elmenni egyetemre informatikát tanulni, mert akkor el kellett volna költöznöm. Apám azonban azt a feltételt szabta, hogy otthon maradhatok, ha beiratkozom a helyi egyetemre. Nagyon makacs voltam, úgy gondoltam, majd megmutatom, hogy megállok a magam lábán: beiratkoztam a bányászati egyetemre esti képzésre, közben pedig elmentem segédmunkásnak a bányába. Ez másfél évig tartott, 650 méter mélyre szálltam le naponta. Az első héten minden nap a sírás kerülgetett, de a büszkeségem nem engedte, hogy megfutamodjam, pedig a legmocskosabb munkát végeztem. Lent a bányában nincs illemhelyiség, a bányászok kisebb, erre a célra kialakított vájatokban könnyítettek magukon: mi ezeket takarítottuk! Abban az időben rocker voltam, hosszú göndör haját viseltem, ami azonnal megtelt az ürülékkel, és órákon át bűzlött. Minden nap megfogadtam, hogy ez lesz az utolsó, aztán beletörtem, és másfél évet dolgoztam lent. Közben pedig sokat buliztunk, és sok mindent el is követtünk, hiszen ott erről szólt az élet: a fiatalok ittak, verekedtek, garázdálkodtak.

– *Mitől változott ez meg?*

– Egy nap szólt az egyik barátom, hogy valami amerikai zenészek érkeztek, és rockzenét játszanak, bár valamilyen vallást követnek, és Jézusról énekelnek. Sosem voltam vallásos, nem jártunk templomba, angolul sem tudtam: úgy gondoltam, ha jó a zene, akkor a többi nem érdekel, tehát elmentünk erre a „koncertre”. A zenélésből ugyan nem lett semmi – az amerikai vendégek hoztak magukkal egy generátort, mert tudták, hogy a román bányászvárosban gyakori az áramkimaradás, arra azonban nem számítottak, hogy ezt a generátort rögtön ellopják, amint leteszik valahová –, helyette azonban elkezdtek beszélni magukról és Istentől. Akkor hallottam életemben először arról, hogy Isten szeret és számon tart. Nekem ez újdonság volt, hiszen azzal is gondom volt, hogy önmagamot szeressem. Úgy gondoltam, ha Isten valóban mindent lát, akkor kizárt, hogy engem szerethetne, hiszen erre semmiképp nem vagyok méltó. El is határoztam, hogy a következő héten visszamegyek, és az egyetemi tanulmányaimra alapozva okosan kioktatom őket, hogy amiben hisznek, annak nincs köze a valósághoz. El is mentem újra, elkezdtünk beszélgetni, de valahogy nem oda futott ki a dolog, hanem visszakanyarodtunk az emberi lélek szükségleteihez. Ezek nekem nagyon furának tűntek, ezért elkezdtem a témához kapcsolódó könyveket olvasni, mert az analitikus gondolkodásom így működött. Fellapoztam az Újszövetséget is, és fantasztikusnak találtam. Előtte is próbálkoztam már, de nem értettem semmit.

Akkor viszont valami történt: Isten a kezébe vette az életemet, és kiemelt abból a közegeből. Abban az időben (1991-93 tájékán) nemcsak Romániában, de Magyarországon, Szerbiában is a fiatalok megtérésének erős hulláma volt észlelhető. Akik azelőtt kocsmákba jártak, most gyülekezeti házakban találkoztak, és megváltozott az életük. Ez nem sokkal a határok nyitása után történt, és a kommunizmus indoktrinációja után nyithattunk ebbe az irányba. Petrozsényban csaknem 200 főből álló gyülekezet szerveződött rövid idő alatt, nagyrészt fiatalokból. Édesapám betegségét már megtért hívő keresztényként éltem át. Én láttam őt utoljára életben, a temesvári kórházban látogattam meg, akkor életemben először megöleltük egymást. Így búcsúztunk el, nagyon fura érzés volt. Nem volt harag a szívemben, inkább csak meg nem értés mindaddig, amíg nem lettem magam is szülő: akkor átéreztem, hogy ezek nem annyira egyértelmű dolgok.

– *Innentől hogyan alakult az élete?*

– Felajánlották, hogy tanuljak tovább Ausztriában egy amerikai missziós továbbképzésen. Akkor már valamennyire értettem angolul, csak még nem beszéltem. Biztattak, hogy ez nem gond, majd belejövök. Elmentem hét hónapra. Az első néhány hét nehéz volt, de utána hirtelen mindent megértettem. Miután innen visszatértem Romániába, letöltöttem a sorkatonai szolgálatot, majd eljöttem Bajára. A *Golgota gyülekezetbe* hívtak, hogy fél évig legyek kisegítő lelkész, mert az itteni segédlelkész elment Amerikába, de majd visszajön. Nem jött vissza, én viszont maradtam. Ennek 29 éve.

– *Az ausztriai képzésről már lelkészként jött ki?*

– Missziós lelkészi végzettséget kaptam. Az ilyen jellegű felekezetmentes gyülekezetekben ez inkább hivatás, aki műveli, az viseli a funkciót. Persze, tanulunk is hozzá, de ez teljesen más, mint a több éven át tartó teológiai képzés, amelyet a katolikus papok vagy baptista lelkészek végeznek. Mi ezt szolgálatnak tartjuk, de sokan nem értik a működését, viszont ha azt mondom magamról, hogy lelkész vagyok, akkor nagyjából világossá válik a feladatom.

Bemerítkezés a gyülekezetben

– *Hogyan jött épp Baja a képbe?*

– A feleségem bajai, az itteni Golgota gyülekezet tagja volt. Ausztriában ismerkedtünk meg, ő akkor eljött velem Romániába, aztán én jöttem vele Bajára. Az első gyermekünk, Krisztián már itt született. Az első fél évünk nagyon nehéz volt, mert nem rendelkeztam a megfelelő okmányokkal, és alig volt pénzünk. Engem nem a nyugat vonzása hozott Magyarországra, hanem a szolgálat. Fél évre terveztünk, de mivel a lelkész nem tért vissza, maradtunk. Nagyon megszerettem az itteni embereket, a fiatalokat, és úgy éreztem, hogy Isten nekem ezt a helyet szánta. Reméltük, hogy könnyen megszerzem a papírokat, miután Magyarországon született már gyerekem, és magyar a feleségem, de 1994-ben ez semmit sem számított. Ha nem tudtuk bizonyítani, hogy van elég pénzünk eltartani magunkat, és van lakhatásunk, akkor nem kaphattam munkavállalási engedélyt. Munkavállalási engedély nélkül viszont nem tudtam munkát keresni. Háromhavonta át kellett mennem a tompai határon, majd visszajönnöm, hogy megújítsam a turistavízumot, közben folyamatosan drukoltam, hogy engedjenek vissza. Házunk nem volt, a feleségem nem dolgozott, mert a fiunk még pici volt, a gyülekezeti szolgálatért pedig nem kaptunk pénzt, így nehezen éltünk. Egy konyhában laktunk, nem volt semmink, de boldogok voltunk. Alkalmi munkákat vállaltam, abból éltünk. Aztán a gyülekezetbe érkezett egy angol úriember, Don Haszczy, aki a *Duna Kötöttárugyár* pénzügyi igazgatójaként dolgozott, és hívő emberként a gyülekezetünkbe járt. Megismerkedtünk. Ő létrehozott nekem egy Bt.-t, és felvett külsőként a DunaKöt pénzügyi osztályára költség-elemzőnek, mivel mindig jól bántam a számokkal. Ez elég sokáig tartott. Közben három év után megkaptam a letelepedési engedélyt.

ami mérföldkönek számított az életemben. Akkor már felvehettek rendes állományba: átmentem az informatikai osztályra, és sokkal jobbak lettek a körülményeink. Sokat dolgoztunk, de jól meg is fizették.

– *Most pedig már saját informatikai céget vezet...*

– Miután a DunaKöt tönkrement, egy darabig vállalkozóként egy amerikai cégnek dolgoztam home office-ban, ami elég megterhelő időszak volt. Közben megkeresett egy régebbi barátom, aki pólókat forgalmazott nagyban Budapesten. Elkészítettem neki egy üzleti tervet informatikai szempontból, és kérte, hogy egy ideig felügyeljem is a munkákat, hogy valóban a megfelelő irányba halad-e. Nem történt áttörés, ezért rábeszélte, hogy foglalkozzam ezzel teljes munkaidőben, az ő cége részeként. Egyszer elvitt magával Amerikába egy hasonló céghez, hogy megmutassa, hogyan megy ez nagyban: azonnal értettem, mit akar, és tudtam, hogy képesek leszünk megvalósítani. Belevágtunk, elindítottunk itt Baján egy informatikai céget, amelyhez találtam két nagyon jó kollégát is. Remek csapatot alkotunk. Jó látni, hogy honnan indultunk, és hol tartunk most, az általunk alkotott vállalati irányítási szoftverrel milyen nagy aranyú automatizációval képes működni a cég. Büszkék vagyunk a munkánkra, lassan már bővítenünk is kell a csapatot. Hetente egy napot töltök a budaörsi központban, szerdánként délután edzésre, este tánkra járok, hétvégén pedig istentiszteleten szolgálók.

– *Mit jelent pontosan a „felekezet nélküli gyülekezet” megnevezés?*

– Nincs központi vezérlés, nincs püspök, sem országos vezetőség, amely meghatározná az irányelveket. Önállóak vagyunk, emiatt támogatást sem kapunk, de ezt nem negatívumként, hanem lehetőségként éljük meg. Próbáljunk megélni az egyszerű hitünket úgy, ahogyan azt a Bibliában is olvassuk. Tagjai vagyunk néhány, testvérgyülekezetekből álló szövetségnek, de ebben sincs hierarchia. Minden kis gyülekezet maga rendezi a saját ügyeit, választja a vezetőit, akik nem kapnak semmilyen javadalmazást, mindenki a szabad idejében szolgál. Próbáljuk pénzmentessé tenni a gyülekezeti életet, mert elég sok a rossz példa arra, hogyan használják fel a válást az emberek saját (pénzügyi vagy hatalmi) ambícióik erősítésére. A gyülekezet stabil létszáma kb. 20 fő. Minden héten összejönünk, énekelünk, együtt tanulmányozzuk a Bibliát, lelkészként az adott ígérésből felkészülünk és tanítunk, illetve imádkozunk. Segítjük egymást, amiben kell, nemcsak hittársak, barátok is vagyunk. Ha kell, esketünk, temetünk, keresztelünk, bár nálunk ez utóbbi másként tör-

ténik: mi felnőtteket keresztelünk, bemenítkezés által. Megvárjuk, hogy valaki elég érett legyen ahhoz, hogy maga tudjon dönteni arról, mit vállal.

– *Van ennek a felekezeti formának jövője?*

– Egy történelmi egyháznak nyilván nagyobb a vonzóköre, a kis gyülekezet azonban könnyebben mozoghat, gyorsabban dönt, nem kell egyeztetés vagy jóváhagyás. Sok szabad keresztény egyház működik már, de megvan a hátulütője is: mivel nincs központi kontroll, könnyebb elvinni az extremitások felé is. Mi ezt úgy próbáljuk egyensúlyban tartani, hogy nincs a gyülekezetben nagyobb hatalmú ember, és senki nem dönthet egy személyben. Három vezetője van a gyülekezetnek, nincs többségi szavazat: egyetértésre kell jutniuk. Ez hatalmas felelősség. Bárkit elvihet a hév, ezért muszáj határokat szabnunk. Folyamatosan képezzük is magunkat. Nem gondoljuk, hogy miénk az abszolút igazság, inkább az emberek hozzáállása más. Testvéreink tekintjük a legtöbb egyházat, illetve tagjaikat, csak a rendszerükben nem hiszünk.

– *Hogyan sikerült bajaivá válnia?*

– Már többet éltem itt, mint bárhol máshol, ez az otthonom. Sosem akartam elmenni innen. Egy időben az amerikai főnököm biztatott, hogy költözzem ki, de nem akartam, mert az csak a munkámról szólt volna, az én életemben azonban a szolgálat a legfontosabb. Nagyon hamar otthonra találtam itt. Az igazi kereszténység egyik előnye, hogy sok helyen megfordul az ember, és ahol keresztényekkel találkozik, azonnal otthon érzi magát, mivel azonosak az értékek, amelyek képesek áthidalni a kulturális különbségeket. Ez sokkal erősebb kapocs minden másnál. Mindegy, melyik országban jártunk éppen, ahogy testvérek közé kerültünk, rögtön fel tudtuk venni a ritmust, mintha mindig is ott lettünk volna. Ugyanilyen szeretettel fogadtak engem itt, mintha mindig is bajai lettem volna. Sosem volt senkinek gondja azzal, hogy román vagyok. Hamar építettem ki közeli barátságokat is. Amikor először jártam Ausztriában, a képzésen, hazafelé jövet Baján töltöttünk néhány napot. Akkor még úgy éreztem, hogy ennél unalmasabb város nincs is. Romániában szegénység uralkodott, autók is alig jártak, mindig tele volt az utca embe-

Játék közben így néz ki a crossminton

rekkel, fiatalokkal – itt kihalt volt minden. Nem akartam itt élni, aztán egy év sem telt el, és itt voltam. Megismertem az embereket, megértettem a folyamatokat, és megszerettem ezt a helyet. Eszemben sincs innen elmenni.

– *Mi az, amit még szeretne elérni?*

– Legjobban azt szeretném, hogy minél több ember ismerje meg Istent úgy, ahogyan én, és élje át, ahogy megváltozik az élete. Számtalanszor megtapasztalhattam és tisztán láttam, hogy Isten keze munkálta és alakította az életemet. Voltak kilátástalan pillanataim, de Isten akkor is ott volt mellettem. Biztonságot ad a tudat, hogy bármi jön az életben (recesszió, covid): félelem nélkül élni kincs! Nem tudom elképzelni, hogyan lehet ebben a világban hit és reménység nélkül élni. Én is nagyon kicsinek érzem magam, de a tudat, hogy a mindent megalkotó és mindenkit a kezében tartó Isten árnyékában élhetek, erőt ad. Bárcsak mindenki megtapasztalnia! Szeretném látni, hogy így élnek a gyerekeim is, de mi szabadon neveltük őket. Ezt az embernek személyesen kell megtapasztalnia. Nem tehetem őket hívővé, csak beszélhetek nekik vagy jó példát mutathatok, de a döntés az övék lesz. A sportban most kategóriaváltás következik, hiszen ötvenéves leszek, de a hiúságom még nem engedte meg, hogy átlépjek, mivel most nagyon jók a pontjaim. Így idén még maradok a 40-eseknél egyéniben, csak párosban lépünk feljebb. Június végén Brnóban rendezik a világbajnokságot, jó lenne bekerülni a top 20-ba, és ha év végéig bent maradnék a hat legjobb között, elégedett lennék. Remélem, hogy nem sérülök meg, és sokat játszhatok. Az elmúlt hetekben párosban már többször is nyertünk, most következik a versenyszezon, gyűjtjük a pontokat. Örölnék, ha több bajai is bekapcsolódna, és ismét jó kis közösséget alkothatnánk a sportág mentén. ■

Négy évszak Baján és környékén

■ **Immár 46 év telt el a Gemenci Tájvédelmi Körzet és 27 a Duna-Dráva Nemzeti Park megalapítása óta: a Baja közvetlen közelében (részben határában is) fekvő terület a megfelelő kezelésnek köszönhetően őrzi a Duna árterének-hullámterének természetközeli képét, flórájának és faunájának különlegességei védelem alatt állnak. A megyei jogú város Duna-Tisza közéhez tartozó bel- és külterületi része pedig a 48 esztendeje létrehozott Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozik, amely túlnyomóan mezőgazdasági kultúrtáj jellegén túl számos érdekes faj élőhelye. Írásunkban a korábban a témával foglalkozók munkáinak rövid említésén túl a négy évszaktól áttekintve hívjuk fel az érdeklődők figyelmét a helyi növényvilág néhány értékes fajára.**

Nebojszki László

■ Növényföldrajzi szempontból Baja a **Pannóniai (Pannonicum)** flóratartomány **Alföld (Eupannonicum)** flórávidékén három flórajárás találkozásánál fekszik [Farkas Sándor (szerk.) *Magyarország védett növényei*. 1999. 51. o.]. Észak felé található a **Duna-vidék (Colocense)**: ebbe tartozik Gemenc, amely a Tolnai- és Kalocsai-Sárközzel, a Solti-síksággal, továbbá a Mezőfölddel folytatódik. Itt érdemes megemlíteni, hogy a Duna áradásának határt szabó árvízvédelmi töltés a folyó jobb partjától 5-10 kilométerre, nyugatabbra húzódik, míg a bal parttól csak a város alatt – a Pandúr-szigetnél – távolodik el. Bajától délre a **Déli-Alföld (Titelicum)** flórajáráshoz tartozik az országhatáron átnyúló Mohácsi-sziget, amelyet a Gemencsel együtt átszőnek a nagy folyószabályozások előtti időszakból megmaradt, a feltöltődés különböző állapotában lévő holtágak. Ennek megfelelően a két terület talaja holocénkori ártéri üledék: agyag, öntésiszap, öntéshomok, folyami homok stb. A Bajától keletre fekvő vidék a **Duna-Tisza köze (Praematricum)** flórajáráshoz tartozik. A Baja-Csávoly vonaltól délre elterülő rész a Telecskai-dombok északnyugati vége (homokos és löszös talajjal), míg északra az Illancs elnevezésű kistáj található (a területen elvégzett erdősítések előtt jól látszódott a szél által futóhomokból létrehozott, folyamatosan változó formakincs). Itt található a Duna-Tisza közének legmagasabb pontjaként a 174 méter magas Ólom-hegy, csúcsán a környezetre kitűnő kilátást nyújtó geodéziai mérőtoronyal.

Rövid áttekintés

Az olasz gróf *Luigi Ferdinando Marsigli* (1658–1730) 1726-ban megjelent Duna-monográfiájának hatodik, *Vegyes megfigyelések* című kötetében közölt először adatokat a Duna mentén honos növényekről: a táblázatosan megadott fajlistában speciális előfordulási helyként Baja is szerepel. Neves botanikusaink közül vidékünk közelében 1799 őszén járt *Kitaibel Pál*, amikor Baranyából

Buda felé tartva Szekszárdon volt. Naplófeljegyzései a közeli Tolnai-Sárközben megfigyelt növényekről is szólnak (*Gombocz Endre – Horvát Adolf Olivér: Kitaibel Pál botanikus naplófeljegyzései tolnamegyei útjáról. Pécs, 1941.*) Janka Viktor 1867-ben tett rövid kirándulást a Mohácsi-szigeten, és feljegyzést készített megfigyeléseiről (*Oesterreichische Botanische Zeitschrift. 1867. 161. o.*). Egyes kutatók közölnek ugyan vidékünk környezetére vonatkozóan adatokat, ezek azonban inkább adalékként használhatók Baja és környéke jellemzéséhez (például *Sadler József: Flora comitatus Pestiensis. Pest, 1826–1826; Menyháth László: Kalocsa vidékének növénytenyészet. Budapest, 1977.*) *Hirsch István A kalocsai érsekség erdeinek leírása* című munkájában – egyebek mellett – jellemezte a Duna menti és az illancsi (akkori nevén homoki) erdőket (*Erdészeti Lapok. 1873. 375–381. o.*) *Kovács János a Dudás Gyula szerkesztette 1896-ban megjelent Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája* második kötetében 458 vármegyei növény nevét sorolja fel. A *Borovszky Samu szerkesztette Bács-Bodrogonográfia* első kötetében (évszám nélkül, 1909-ben adták ki) *Kovács-Huszka Ferenc* a vármegye növényföldrajzi jellemzése után termőhely-típusokra vonatkozóan adott meg fajokat. *Prodan Gyula zombori tanár Bács-Bodrogh vármegye flórája* című tanulmánya a terület jellemzőinek ismertetése után leírja a tipikus élőhelyeket, majd előfordulási adatokkal mutatja be a növényeket: sajnos az anyagban közvetlenül Baja térségéről kevés adat szerepel (*Magyar Botanikai Lapok. 1915. 120–269. o.*).

Baja és közvetlen környéke növényvilágának alaposabb kutatása a 2. világháborút követően, az 1950-es évektől kezdődött el, amelyben fontos szerepet játszott *Kárpáti István, Kárpáti Istvánné és Tóth Imre*. Utóbbi erdőmérnöki disszertációnak készült tanulmánya (*Az Alsó-Dunaártér erdőgazdálkodása a termőhely- és erdőtípusok összefüggése*) alapvető munka (*Erdészeti Kutatások. 1958/1-2.*

77–160. o.). Kiemelkedőnek mondható a Bajai Állami Tanítóképző *Balanyi László* alapította *Jávorka Sándor természetrajzi körének* vidékünkre vonatkozó, 1955–60 közötti kutatási tevékenysége és az azt feldolgozó – *Munkálatok* című – beszámoló. Terepbejárásaikhoz gyakran hívtak neves hazai botanikusokat, így járt Baján és környékén pl. *Jávorka Sándor, Csapody Vera, Boros Ádám, Pézses Antal, Vajda László*. Kéziratban, évmegjelölés nélkül maradt fenn *Jeanplong József* 750 fajt közlő, *Baja flórája* című munkája. A Jávorka-kör egykori tagja, *Laki Ferenc* biológus – folyóiratunk szerkesztője – számos kiegészítést tett a Duna menti erdők növényvilágához (*Adatok az ártéri erdők flórájához. In: Az alsó-Duna-ártéri erdők ökológiája. 1989. 57–80. o.; A szeremlei Duna-ág vízi és vízparti növényzete. In: A szeremlei Duna-ág. 1992. 47–72. o.*). A Csepel-szigettől dél felé haladva fokozatosan nő a szubmediterrán fajok száma – állapította meg *Kevey Balázs* és *Tóth Imre* (*Adatok a hazai Alsó-Duna-ártér flórájához. In: Kitaibelia, 2000. 1. sz. 131–143. o.*). A Gemencre vonatkozó korábbi florisztikai adatokat saját megfigyeléseivel egészítette ki *Steták Dóra* (*Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenci Tájjegysége flórájához. In: Kitaibelia, 2000. 1. sz. 145–176. o.*). A *Bajai Honpolgárban* főleg *Fehér Gizellától, Laki Ferentől és Schmidt Antaltól* olvashattunk írásokat Baja és környéke növényeiről. A térségünkkel foglalkozó tanulmányok még számos további adattal kiegészíthetők.

Képek a négy évszokról

A decemberi téli napforduló után hosszabbodó nappalok napsütésével kissé melegebbé váló levegő és talaj kedvező feltételeket teremthet – akár már januárban – a *hóvirág (Galanthus nivalis)* virágzásának. A növény előfordulására mind a városi kertekben, mind a környékbeli területeken felfigyelhetünk. A faj Gemencen akár több ezer tővel szőnyegként is fedheti a talajt; a városban jellemzően nemesített és ültetett állományai láthatók (pl. a Babits utcában). A tél enyhe időszakában sokfelé virul a jellemzően inkább márciustól októberig virágzó *százszorszép (Bellis perennis)*. A szintén a fészekvirágzatúak rendjébe tartozó *martilapu (Tussilago farfara)* előfordulási helyei meredek partok, lejtők a városban és azon kívül is. Nevéből a *mart* jellemző élőhelyére utal, míg a *lapu* nagy méretű leveleire. Ebben az időszakban virul a nevével az évszak múlására utaló, kénsárga virágú *téltemető (Eranthis hyemalis)*. Ha hidegben akarjuk megörökíteni, akkor a tökéletes fotó elkészíté-

séhez érdemes egy befőttesüveget ráborítani, és az üvegházat kihasználva kinyílását megvárni, azaz „melegre csalni”. Csaknem folyamatos megfigyelést igényel a *tarka sáfrány* (*Crocus reticulatus*) virága előbújásának „elkapása”, ami a télutó első melegebb napjaiban egyik napról a másikra lehetséges. A virágok 6-8 °C alatt zárva maradnak, felette kinyílnak; a növény a város keleti és déli, humuszos homokú peremrészein foltokban lehet fel (emellett előfordul a kiskertekben is).

A kora tavaszi flóra feltűnő hullámtéri növénye a február közepétől akár másfél hónapig is legszebb arcát mutató *Duna-völgyi csillagvirág* (*Scilla vindobonensis*). Fejlődése során tűhegyes hajtásai átszűrják az előző évben lehullott avarleveleket, majd nyílnak ibolyakék színű virágai. Az ártéren gyakran tömeges fénylően sárga virágaival a *salátaboglárka* (*Ranunculus ficaria subsp. bulbilifer*). Mindenfélé közönséges – Prodan Gyula említett tanulmánya általánosan elterjedtként jegyzi –, mégis érdemes megemlíteni, mert kiterjedt, nagy felületeket borító megjelenésével egy ideig meghatározója a gypsint tavaszi képének. A száraz rétek, útszélek gyakori növénye a *vetési tyúktaraj* (*Gagea villosa*): Máriakönyve-Vodica kegyhelyen az egyik legkorábban virágzó növény. A kikeleti geofiton *fürtös gyöngyike* (*Muscari neglectum*) a homoki gyepeken kívül megfigyelhető a külterületi útszegélyeken és belterületi példaként a Kálvária-kápolna dombján is. Lakóházak körüli kertekben akadnak nemesített példányok is. Nagyjából 5 milliméter hosszú, tojásdad alakú, kékeslila színű és gyengén illatos virágai a levéltelen hajtás (tőkocsány) végén, tömött fürtben nyílnak. Jóval ritkább rokona, a nyár elején virágzó *üstökös gyöngyike* (*Muscari comosum*). A száraz és félszáraz gyepek mellett a városunk parkjaiban és más zöld felületein is felbukkan az *emyős madártej*, másik nevén *emyős sárma* (*Ornithogalum umbellatum*): fehér virágai sátor alakú, emyőszerű fürtöt képeznek. A tavasz közepétől virágzó *kis télizöld* vagy *kis meténg* (*Vinca minor*) a városi kerteken kívül szintén megtalálható Máriakönyve-Vodicán. *Tompa Mihály* 1853-ban megjelent virágregéje szerint a növény virágjának eredeti piros színét a tündér kékre változtatta, és a középkori hit szerint az öröklét reményét keltő megjelenés természetfeletti varázserővel ruházta fel. Rokona, a tavaszutón-nyárelőn virágzó pusztai meténg (*Vinca herbacea*) Baja keleti és déli határrészén sokfelé megfigyelhető. Mindkét meténgfajra jellemző, hogy a virágok világoskék cimpáinak csúcsa egyik oldalon mintha ferdén le lenne vágva: az összehatás a gyermekek szél mozgatta papírforgójára emlékeztet.

Virágzó epergyöngyike a Kálvária-kápolna dombján

A Baja környékén csupán a Nyéki-Holt-Duna melletti Pusztarét erdőrézében megtalálható illatos hunyor (*Helleborus odoratus*) virága az elsők között hunyorog a tavasz melengető napsugaraira. A virágát alkotó világoszöld szíromlevelek tulajdonképpen nagyra nőtt csészelevelek. A Duna-völgyben déli irányban fokozatosan egyre érzékelhetőbb szubmediterrán jelleg egyik reprezentánsa a növény itteni felbukkanása. Szintén ide sorolható az ártéri ligeterdők cserjéje, vagy kisebb fája (5-6 méterre is megnőhet), a bennszülött fekete galagonya (*Crataegus nigra*), amely észak felé a Csepel-szigetig található meg. Közeli rokonával – az egybibés galagonyával (*Crataegus monogyna*) – könnyen kereszteződik, a természetes hibrid a Degen-galagonya (*Crataegus x degenii*). Március végétől április második feléig virágzik a Baja térségében természet-szerű élőhelyen csak egyetlen helyen – a Mohácsi-szigeten – előforduló kockásliliom (*Fritillaria meleagris*), amelyet Janke Viktor egy halászcsernye ablakában pillantott meg. Érdeklődésére a vendéglősnő elmondta, hogy a csárdától délre, mintegy kétórányi járásra a növény gyakori.

Illatos hunyor Pusztaréten

Nehéz a helyzete a flóránk szép díszének számító, márciusban-áprilisban virágzó *fekete kökörtörök* (*Pulsatilla pratensis subsp. nigricans*) egyetlen, Bajától keletre, a vasútvonal déli oldala mentén található, napjainkra néhány négyzetméteresre zsugorodott

élőhelyén. Korábbi erdészeti munkák során kis híján megsemmisült az állomány. Balanyi László egykor a Baja-Vaskút közötti vasút töltése mellett találta meg a *tavaszi héricset* (*Adonis vernalis*), később a vasútvonalat felszámolták, a növényről újabb adat nincs. A fénylően aransárga virágú tavaszi hériccsel Baja környékén biztosan a nemesnádudvar-érszekhalmi löszgyepeken és a madarasi legelőn találkozhatunk. Márciustól májusig láthatjuk a *bogláros szellőrózsa* (*Anemone ranunculoides*) aransárga virágait, amely a városi kertekben éppúgy, mint az üde talajú ártéri termőhelyeken megtalálható. Az áprilisban és májusban virágzó *báránypirosító* (*Alkanna tinctoria*) gyöktörzséből nyert bíbor-színű festékanyaggal jelölték egykor állataikat a juhászok. A növény a meszes talajú, nyílt homokpusztagyepék tipikus növénye, Baja keleti határrészein találkozhatunk vele. Az ártéri erdőket szebbé és változatosabbá tevő, a kosborfélék családjába tartozó *kétlevelű sarkvirág* (*Platanthera bifolia*) Baja környéki állományai a szakemberek szerint stabilnak tűnnek, az élőhelyek megfelelő kezelésével megőrizhetők. Közeli rokona a *zöldes sarkvirág* (*Platanthera chlorantha*) Bajához legközelebb a Mohács-hoz közeli Kölkednél, és a Paks melletti Imsósi-erdőben fordul elő. Az egyméteres magasságot elérő *mocsári nőszirom* (*Iris pseudacorus*) május-júniusban nyíló nagyméretű, sárga virágaival termőhelyének feltűnő növénye. Sokfelé látni a mocsarakban és a vizek mentén.

Virágzó fekete kökörtörök

A fecskék visszatérésekor kezd virágzni, és őszi vonulásuk idején kezd hervadni a *vérehulló fecskéfé* (*Chelidonium majus*). A vidékünkön mindenfelé elterjedtnek számító növény inkább gyom, ugyanakkor hatóanyagai számos egészségügyi panasz kezelésére teszik alkalmassá. Közülük a szemölcsök és tyúkszemek kialakulásáért felelős vírusok elpusztítására kifejtett hatását érdemes kiemelni. A *májusi gyöngyvirág* (*Convallaria majalis*) éppúgy megtalálható a virágoskertekben, mint

a Baja környéki erdőkben. Ősszel korallszínű bogoyótermése keltheti fel figyelmünket. Virágaival szintén harangot formáz a leginkább a gemenci puhafa- és tölgy-kóris-szil ligetek nedves, időnként vízzel borított részein látható *nyári tőzike* (*Leucosium aestivum*), amelynek népi elnevezése erre felé *lógönygyvirág*. A *széleslevelű salamonpecsét* (*Polygonatum latifolium*) és a ritkább *orvosi salamonpecsét* (*Polygonatum odoratum*) május közepén mutatja legszebb arcát, így meghatározásuk és különítésük ilyenkor a legkönnyebb. A levelek fonák oldalán feltűnően fényes, széleslevelű salamonpecséttel szemben az orvosi salamonpecsét váltakozó állású, ülő, végüknél kissé kihegyezett levelei alul fénytelenek, szürkészöld színűek. További különbség a két faj között, hogy a széleslevelű alul, az erek mentén pelyhes, az orvosi salamonpecsét viszont kopasz. Száruk is lényegesen eltér: az orvosi salamonpecsété élesen szögletes, a széleslevelűé hengeres. Előbbi fajnál a virágok száma a kocsányokon 1-2, utóbbinál lehet több is. A széleslevelű salamonpecsét az üde talajú gemenci keményfaligeteken kívül megtalálható a Bokodi-út melletti parkerdő több helyén, az orvosi salamonpecsétnek egy populációját az egykori városi szeméttelptől délre, nem túl régen fedezték fel.

Tündérrózsa virág levelekkel

Az álló vagy lassú folyású vizek vegetációjának karakternövénye a *fehér tündérrózsa* (*Nymphaea alba*). A növény legszebb formáját a nyári hónapokban mutató virágának sajátossága, hogy éjszakára összeháródik, majd a vízfelszín alá merül. Csak a reggeli napsugarak csalják ismét elő. A jellemzően holtágokban társulásalkotó fajként feltűnő *vízitök* vagy *sárga tavirózsa* (*Nuphar lutea*) virágait júniustól augusztusig láthatjuk, a megjelenő zöld termés kezdetben a víz felszínén úszik, majd megbarnul, és a fenékre süllyed. Ugyanekkor virágzik a gemenci belső vizek könnyen felmelegedő és tápanyagban gazdag seké-

lyebb parti részeit helyenként sárga szőnyegként borító *tündérfátyol* (*Nymphoides peltata*). A holtágak gyakori növénye a *sulyom* (*Trapa natans*), amely megfőzve gesztenyeízű, erre felé formája alapján bikának nevezett termését még a közelmúltban is árusították Máriakönyve-Vodica kegyhely búcsúján. A leveleinek körvonalával leginkább nagy méretű nyíl- vagy dárdahegyre emlékeztető *nyílfü* (*Sagittaria sagittifolia*) tipikus mocsárlakóként a város környéki holtágak partszegélyének lakója, fehér virágai elsősorban a nyár második felében figyelhetők meg. A napos, félárnyékos fekvést és nedves talajt kedvelő *virágkáká* (*Butomus umbellatus*) az ártér tápanyagban gazdag mocsaraiban gyakori. Hosszú száron lágyan ringatózó virágernyője egyik legszebb mocsári növényünké teszi, hatását fokozza, hogy a lepkék is szívesen látogatják. A megdörzsölve jellegzetes illatot árasztó, a nyár második felétől az ősz elejéig virágzó *vízimentha* (*Mentha aquatica*) Baja környékén mindenféle nedves növénytársulásban előfordul.

Az ártéri ligetekben, erdei utak mentén megfigyelhető *erdei nebánsvirág* vagy *erdei nenyúljhozzám* (*Impatiens nolitangere*) maga gondoskodik magjainak terjesztéséről: kilövi őket. Júniustól augusztusig látható, tölcserre hasonlító virágainak legfeltűnőbb része a végükön látható, lefelé görbülő sarkantyú. Ma már sokkal kisebb egyedszámban fordul elő rokonánál, a behurcolt *kisvirágú nebánsvirágnál* (*Impatiens parviflora*), amely a termőhely szempontjából igénytelenebb nála. A nyári növények közül magassága mellett virágainak élénk bíbor színe teszi feltűnővé a kozmopolita *réti fűzény* (*Lythrum salicaria*) a Gemenc vizes élőhelyein vagy akár nedves gyomtársulásaiban feltűnő példányait. A nedves legelőket, útszéli gyomtársulásokat kedvelő *héjakút mácsonya* (*Dipsacus laciniatus*) sajátossága, hogy felső szárlevelei válllakkal kis víztározót képeznek. Felfogott vizét igen változatos, mikroszkopikus méretű élővilág népesíti be. A dunai hullámtér üde rétjei, kiszáradófélben lévő lágypajjai dekoratív növényének számító *kornistárnics* (*Gentiana pneumonanthe*) enciánkék színű, felálló, harang formájú virágai július végétől gyakran október elejéig pompáznak. Az ártéri kaszálókon, mocsárréteken és üde legelőkön a kéktől a sötétliláig változó virágsszínnel nyáron bókoló *réti iszalag* (*Clematis integrifolia*) sokfelé, de egy-egy helyen általában csak kis egyedszámmal fordul elő. A *kányabangita* (*Viburnum opulus*) tavasz végén, nyár elején jellegzetes virágaival (az ernyő szélén lévő nagyobbak és meddők,

a belsők kisebbek és termékenyek), ősszel skarlátpiros termésével és levélszíneinek változatosságával tűnik ki a Duna menti erdők nedves és félárnyékos részein, illetve a város kertjeiben és parkjaiban. Szeptemberben és októberben világító lampionsorként hatnak a városi kertekben és a térségben elszórtan néhány helyen megfigyelhető *zsidócserezsnye* (*Physalis alkekengi*) riki-tóan vörös színű és felfúvódott csészéi. Az ártér rétjein halványlila színével megjelenő *őszi kikericsnek* (*Colchicum autumnale*) nyárutón csak levél nélküli virága fejlődik, lomblevelei csak tavasszal nőnek, közöttük nyár elejére megjelennek a toktermések. Egyúttal a szár alján már megvan az ősszel virágokat hozó új gumó. A *homoki kikerics* (*Colchicum arenarium*) virágzása Európában visszavonhatatlanul az ősz beköszöntét jelzi. A Baja környéki homokpusztai területeken megjelenő növény lilás színű virágai a nyugodni készülő természet utolsó színfoltjai.

Óvjuk értékeinket!

Jeanplong József szerint a bajai és környékbeli flóra zömét az Európában általánosan elterjedt fajok alkotják, egyúttal jelentős szerepe van a keleti – dél-orosz pusztákról –, valamint a Földközi-tenger vidékéről származó szubmediterrán, illetve pontus-mediterrán fajoknak. Alacsony a bennszülött növények száma. A behurcolt, betelepített fajok szerepe és száma jelentős, tekintve a mező- és erdőgazdaság ezirányú tevékenységét. Mindezek mellett vidékünkön jó néhány védett, szemet gyönyörködtető növény keltheti fel a természetjáró figyelmét. Óvjuk és őrizzük meg őket a következő nemzedékek számára, hiszen múltunk öröksége az idő múlásával egyre értékesebbé válik. ■

A rostélyos másodszer

Szünder Dezső

■ Vannak hozzávalók, melyekből számtalan variációjú étel készíthető. A mostani receptben szereplőből az előzőekkel ellentétben leginkább csak egy. Na, de az az egy, az olyan is! Mert a rostélyosból igazán csak rostélyos készíthető. Az más kérdés persze, hogy azért ennek az ételnek több elkészítési lehetősége is van, de attól még a rostélyos rostélyos marad.

A Kedves Olvasó talán emlékszik rá, hogy az idei év legelső Honpolgár-számában a születésnapom okán *Esterházy-rostélyos* készült érlelt angus marha rostélyosból. Annak az ételnek kifejezetten jól állt, hogy 21 napig érlelt, igazi, minőségi alapanyagból készült. A mostani recept nem ennyire kényes a hozzávalókat illetően. Bármilyen, megbízható helyről származó rostélyos megfelel a célra, az érlelt állapot sem kötelező, ha az elkészült étel minőségén emelni is fog. Egyetlen kitétel van csupán: ne túl öreg marhahúsból készítsük! Ha ugyanis öreg állat húsát választjuk, az elkészítési idő rövideje miatt a végeredmény ehetetlenül kemény, rágós lesz.

Hagymás rostélyos

A rostélyosról általában a már említett számban írtam eleget. Ezúttal csak annyit említek meg, hogy a hagymás rostélyos eredetileg sváb étel, de osztrák asztalokon ünnepi, vasárnapi fogásnak számít. Hazánkban is népszerű, vendéglők étlapjának állandó szereplője. Itthon néhány helyen találkozhatunk tarjából készült verzióval is, amely lehet nagyon ízletes és finom, de rostélyosnak nevezni talán enyhe túlzás.

Az étel elkészítéséhez (mily meglepő!) szükségünk lesz két szép szelet marharostélyosra. Ha lehet, csont nélkülit válasszunk, a csont melletti részek ugyanis különösen nehezen sülnek át. A csontos verzió akkor működhet, ha a csontot a hentes levágja nekünk, vagy mi otthon tesszük meg ezt. A csontból aztán remek leves főzhető – de ez már másik történet. A hús legyen 200-250 g körüli, szép vastag szelet, inakkal, rostokkal, zsírréteggel alaposan átszótt. Elkészítés előtt legalább egy órával vegyük ki a hűtőszekrényből, hogy egészen biztosan szobahőmérsékletű legyen. Ha a húst fagyasztva tároltuk, akkor előző este mindenképpen szükséges kivenni a fagyasztóból a konyhapultra. Soha ne kísérletezzünk semmiféle gyors kiolvasztási praktikával, annak garantáltan konyhai katasztrófa a vége.

Következzen az étel második legfontosabb része, a hagyma. Ebből egy főre 200 g-ot számoljunk, nem kell megijedni tőle, nem lesz sok. Hámozzuk meg, vágjuk karikára, és szedjük szálaira. Forgassuk meg lisztben, és szórjuk 180 fokos zsírba/olajba, süssük aranybarnára. A zsír vagy olaj mennyiségét úgy válasszuk meg, hogy biztosan elfedje a sütni kívánt hagymakarikákat, ám ne legyen indokolatlanul nagy mennyiségű. A lisztes hagymakarikák sütése után ugyanis a használt zsiradék – ellentétben

pl. a rántott hús készítésével – másra már egyáltalán nem használható fel. Miután a hagyma megsült, tegyük egy tepsibe, és tálalásig rakjuk a sütőbe légkeveréssel 130 fokra. Ez biztosítja azt, hogy az elkészült hagymánk ropogós, ízletes maradjon.

Az ételhez köretként leginkább a burgonya illik, annak is a sült verziója. Mivel a sütő az előbb említett hagymakarika frissen tartása miatt foglalt, más módját kell keresnünk a sült krumpli készítésnek. Én ezt úgy oldottam meg, hogy a meghámozott krumplit falatnyi darabokra vágva 8 percet főztem sós vízben, leszűrtem, majd fent a tűzhelyen zsiradékon aranybarnára pirítottam.

Végül, de nyilvánvalóan nem utolsósorban, következzen az egyik végső fontos mozzanat, a megfelelő hús elkészítése. Első lépésként nagyon fontos, hogy ne féljünk... Ha a hús megfelelő, mi is mindent jól csinálunk, az eredmény garantált. Sütés előtt közvetlenül (ne órákkal előbb, ne félórával, de még csak ne is 10 perccel előbb, hanem mielőtt már sütnénk) sózzuk, borsozzuk a húst alaposan, mindkét oldalát. Nem kell megijedni a fűszerezéstől. Egyrészt ez vastag hússzelet, amelynek kellően fűszeresnek kell lennie, másrészt a fűszerek jó része a serpenyőben marad. A húst fűszerezés után tapadásmentes serpenyőben, 2 evőkanál zsiradékon, közepesen magas hőmérsékleten süssük 6-8 percig. A

6 perc a medium (közepesen átsütött) a 8 perc pedig a teljesen átsütött változat lesz. A szeleteket sütés során 30 másodpercenként fordítsuk meg óvatosan, vigyázva arra, hogy a szeletek ne essenek szét. Ha a hússok elkészültek, vegyük ki azokat a zsiradékból, és tálalásig tegyük be a sütőbe a hagymakarikák mellé. A hús sütése után visszamaradt szaftba öntsünk 1 dl száraz fehérbort, ez szabadítja fel a leragadt pörccanyagot a serpenyőből. Forraljuk közepes hőmérsékleten néhány percig, majd adjunk hozzá ízlésünk szerint 2-3 teáskanál mustárt. Keverjük össze, kb. fél percig melegítsük még, majd turmixoljuk teljesen homogénné a mártásunkat. Ha valamelyik munkafázissal még nem végeztünk volna, akkor az elkészült mártást hőálló edényben nyugodtan tegyük a hagyma és a hús mellé.

Munkánk végeztével nem maradt más dolgunk, mint a tálalás. A sült krumplit tálalás előtt sózzuk, esetleg kis (füstölt) pirospaprikát is szórhatunk rá. Tegyük a tányérunk egyik harmadára. Vegyük ki a sütőből az elkészült hússzeleteket és a ropogósra sült hagymakarikákat. Helyezzük a húst a tányérunk következő harmadára, majd borítsuk be teljesen a sült hagymával. A sült hagymát ne felejtsük el alaposan megsózni. Végül a tányérunk maradék harmadára öntsük rá a mustáros szószot.

Kínáljuk az ételt egy pohár száraz fehérbor kíséretében. Jó étvágyat kívánok! ■